

Instruktion för bedömning av stödberättigad jordbruksmark

År 2024

Innehållsförteckning

Instruktion för bedömning av stödberättigad jordbruksmark	1
Nyheter.....	6
1 Instruktion för bedömning av jordbruksmark	6
1.1 Några vanliga begrepp	6
2 Jordbruksmark som ger rätt till stöd.....	8
2.1 Bedömning av ägoslag	8
2.2 Aktivitetskravet	9
2.2.1 Vad är godkänd aktivitet?	9
2.2.2 Det finns undantag från att årligen utföra aktiv jordbruksverksamhet 11	
2.3 Upplag.....	11
2.3.1 Permanenta upplag	11
2.3.2 Tillfälliga upplag	11
2.4 Stängsel	12
2.4.1 Enkla stängsel.....	12
2.4.2 Dubbla stängsel	12
3 Åkermark	12
3.1 Åkermark i växtföljd	14
3.2 Åkermark med permanenta grödor	14
3.2.1 Energigrödor	14
3.3 Åkermark med permanent gräsmark	14
3.4 Träda	15
3.5 Skyddszoner	15
3.6 Brukningshinder på åkermark	16
3.6.1 Vägar	16
3.6.2Handledning i hur du kan bedöma vägar på åkermark från skärm .	17
3.6.3 Gångar och vändtegar	17
3.7 Landskapselement på åkermark	17
3.7.1 Landskapselement	17
3.7.2 Grundvillkorselement.....	17
3.8 Växthus på åkermark.....	18
4 Betesmark som ger rätt till gårdsstöd.....	18

4.1	Grunddefinition av betesmark och slåtteräng.....	18
4.1.1	Betesmark.....	19
4.1.2	Slåtteräng	19
4.2	Så här ska definitionen tolkas	19
4.2.1	Krav på användning	19
4.2.2	Gräs, örter eller hävdad ljung.....	19
4.2.3	Betesmark eller åkermark	20
4.2.4	Skog och renskötselområden.....	20
4.2.5	Myrslåtterängar	21
4.2.6	Fäbodbete som ger rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd	21
4.3	Brukningshinder på betesmark.....	21
4.3.1	Vägar	21
4.3.2	Vatten	21
4.3.3	Naturliga vattendrag.....	22
4.3.4	Diken.....	22
4.4	Pro rata	22
4.4.1	Pro rata element.....	22
4.4.2	Så här ska pro rata element tolkas	23
4.5	Pro rata element intill andra brukningshinder	24
4.5.1	Pro rata element intill permanenta objekt	24
4.5.2	Pro rata element intill områden med ohävdarter.....	24
4.5.3	Bedömningsområden.....	24
4.6	Hur du ska justera gränser mot betesmark	26
4.6.1	Gräns mellan betesmark och åker	26
4.6.2	Gräns mellan bete och bete	26
4.6.3	Gräns mot annat ägoslag	26
4.7	Hur du ska hantera buskar och dylikt inuti betesmarksblock och i gränsen 27	
5	Markklasser betesmark.....	28
5.1	Betesmarker med miljöersättning som är gårdsstödsberättigande	29
5.1.1	Betesmark och slåtteräng med allmänna värden	29
5.1.2	Betesmarker och slåtterängar med särskilda värden	29
5.1.3	Fäbod med gårdstöd	32

5.2	Specialklasser, betesmarker som inte ger rätt till gårdsstöd.....	32
5.2.1	Skogsbete	34
5.2.2	Alvarbete	35
5.2.3	Mosaikbetesmarker	36
5.2.4	Gräsfattiga marker.....	36
5.3	Fäbodbete som inte ger rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd	38
5.4	Våtmark.....	38
5.5	Igenväxning.....	38
5.5.1	Vad är igenväxning?	39
5.5.2	Igenväxning och pro rata.....	40
5.5.3	Igenväxning specialklasser.....	40
5.6	Komplement inom miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slåtterängar	41
5.6.1	Manuell slåtter.....	42
5.6.2	Höhantering.....	42
5.6.3	Efterbete	43
5.6.4	Svårtillgängliga platser.....	43
6	Redigering av block	44
6.1	Blockuppdatering	44
6.1.1	Gäller för kontroll	44
6.2	Redigering av block mot annat än jordbruksmark	44
6.3	Delning av ett block	45
6.3.1	När du ska dela ett åkermarksblock	45
6.3.2	När du ska dela ett betesmarksblock.....	46
6.4	Slå ihop block.....	47
6.5	Tidigare fältbesökt mark	47
6.6	Fastställande av ägoslag.....	48
6.6.1	Nysökta marker	48
6.6.2	Omklassning av ägoslag.....	48
6.7	Snötäckta och översvämmade marker.....	49
7	Kvalitetskrav	49
7.1	När du ska ändra en gräns	49
7.2	Hantering av GPS vid granskning i fält	49

8	Flödesschema för fältgranskning av block.....	50
8.1	Bedömning av åkermark i fält – steg för steg	50
8.2	Bedömning av betesmark i fält – steg för steg	51
	Yttrandet har signerats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.....	52
Bilaga 1	53
	Landskapselement i betesmark och slåtteräng	53
Bilaga 2	54
	Definitioner av landskapselement i GAEC 8	54
Bilaga 3	55
	Definitioner av värdefulla landskapselement	55
Bilaga 4	56
	Natur- och kulturvärden som kan utgöra särskilda värden	56
	Signalarter	56
	Hävdgynnade gräsmarksnaturtyper.....	57
	Hävdgynnade arter i artskyddsförordningens bilaga 1, markerade som B eller N (gräsfattig mark).....	57
	Hävdgynnade nyckelbiotoper etc. (gräsfattig mark)	59

Nyheter

Här listas i korthet nyheter för 2024. Alla ändringar av betydelse är markerade med sidostreck i den vänstra marginalen. Generellt finns justeringar där avsikten är att förtydliga instruktioner eller där vi fått mycket frågor och därmed lagt till text som kan täcka in vanliga frågeställningar.

De större nyheterna är listade i punktform:

- Trädjordbruk
- Solceller på jordbruksmark
- Skogsbete
- Ägoslagsbyte
- Bilaga 4

1 Instruktion för bedömning av jordbruksmark

Denna instruktion ska användas av dig som bedömer jordbruksmark i din roll som arealkontrollant, ajourhållare (även skärmgranskning) och övrig fältpersonal.

Syftet med instruktionen är att skapa likartade bedömningar av stödberättigande jordbruksmark för all fältpersonal oavsett uppdragets utformning och var i landet du arbetar.

1.1 Några vanliga begrepp

Begrepp	Beskrivning
Blockdatabasen	Jordbruksverkets digitala register över jordbruksmarken i Sverige.
Betesmark	Ett jordbruksskifte som inte är åkermark och som sköts med bete, avslagning eller putsning samt är bevuxet med gräs, örter eller hävdad ljung som djuren äter. Som ägoslaget betesmark räknas även fastställda markklasser inom miljöersättningarna för skötsel av betesmarker och slätterängar samt fäbodan
Block	Jordbruksmarken är indelad i områden som kallas block. I kartsystemet Basen ritas områdena in som blockgeometrier. Varje block kan i sin tur vara indelat i ett eller flera områden, så kallade skiften, i en lantbrukares ansökan. Bara en enda lantbrukare kan söka stöd för marken inom ett block.
Blockareal	Jordbruksblockets maximala stödberättigande areal. Hämtas från blockdatabasen.
Markklassyta	Ytan som handläggare skapar för att markera gränserna för markens egenskaper med hänvisning till definitionerna för respektive markklass. Markklassytan är ett underlag vid beslut om åtagande, både gällande vilken nivå samt vilken areal som är möjlig för ett åtagande inom miljöersättningen för

Begrepp	Beskrivning
	betesmarker och slåtterängar, miljöersättningen för fåbodar och för anpassade skydds-zoner. Markklassen styr också över vilka villkor som åtagandet omfattas av.
Naturliga impediment	Med naturliga impediment menas naturligt förekommande sandområden, stenar, hållar, berg i dagen och naturliga vattensamlingar.
Perimeter	Längden på ett skiftes sammanlagda yttre och inre gränser.
Permanent gräsmark	Åkermark som utnyttjas till att odla gräs eller annat örtartat foder och som inte har ingått i växtföljden på jordbruksföretaget under fem år eller mer. Även betesmarker och slåtterängar räknas som permanent gräsmark. Åkermark som består av växtlighet av gräs eller annat örtartat foder ska inte ingå i klassningen av permanent gräsmark under de år som marken anmäls som en miljöyta.
Permanenta grödor	Grödor som inte ingår i växtföljden (förutom permanent gräsmark, som växer på marken i fem år eller mer och ger upprepade skördar) inbegripet plantskolor, samt skottskog med kort omloppstid.
Pro rata	Pro rata är en metod för att beräkna den andel areal som består av buskar, träd, sten och impediment som inte är godkänd betesmark.
Skifte	Området i ett block som lantbrukaren söker stöd för kallas skifte i SAM-Internetansökan och i underlaget till kontroll.
Specialklass	Ett samlingsnamn för markklasserna alvarbete, skogsbete, mosaikbete och gräsfattig mark, dvs. markklasser inom miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slåtterängar som inte berättigar till gårdsstöd men som ändå hör till ägoslaget betesmark. Fåbodbete i miljöersättningen för fåbodar som inte berättigar till gårdsstöd och kompensationsstöd räknas också som en specialklass.
Trädjordbruk	Trädjordbruk är en ersättningsberättigad areal och innebär samodling av träd med ett- eller fleråriga grödor. Träden ska ses som stödberättigande element.
Uppmätt areal	Areal som mäts utan eventuella avdrag.
Våtmark	Jordbruksmark där vatten under en stor del av året finns nära under, eller strax över markytan samt vegetationstäckta vattenområden och vatten med vegetationsfria ytor och där vattennivån tillåts variera med de naturliga säsongsvariationerna.
Åkermark	Jordbruksmark som används för växtodling eller som hålls i sådant tillstånd att den kan användas för växtodling.
Åtagandenivå	Den skötselnivå ett åtagande har inom miljöersättningen för betesmarker och slåtterängar. Markklassen ligger till grund för om ett åtagande på marken kan få nivån allmän skötsel eller särskild skötsel och anger de villkor marken omfattas av.
Åtagandeyta	Den fastställda ytan som utgör åtagandet inom miljöersättning med fasta åtaganden och ersättningsarna för ekologisk produktion.
Ägoslag	Den markanvändning som finns på marken, ex. åkermark, betesmark eller våtmark.

2 Jordbruksmark som ger rätt till stöd

Jordbruksmark är mark som lantbrukaren huvudsakligen använder till jordbruksverksamhet. Jordbruksverksamhet innebär produktion av jordbruksprodukter eller skötsel för att bevara marken som jordbruksmark. Med jordbruksmark avses åkermark, betesmark och våtmark.

Mark som används för annan verksamhet än jordbruksverksamhet och den verksamheten uppenbarligen begränsar möjligheten att bedriva jordbruksverksamhet är inte jordbruksmark och ska inte ingå i blockdatabasen. Sådan mark ger varken rätt till gårdsstöd, kompensationsstöd eller miljöersättning. Exempel på sådan verksamhet kan vara en golfbana, camping eller parkering. Andra exempel på mark som inte ger rätt till ersättning men som är vanligt förekommande i eller i anslutning till jordbruksmark är tomtmark, skog, permanenta upplag, annan markanvändning som inte är stödberättigande, vägar och byggnader.

Annan verksamhet än jordbruksverksamhet kan vara tillåten om den bedrivs under en begränsad period, så att den i praktiken inte påverkar möjligheterna till jordbruksverksamhet (som till exempel plats för tillfällig tävling/marknad eller tillfälligt upplag) eller när den pågår utanför odlings- och betessäsong (till exempel en skidbacke). Lantbrukaren är ansvarig för att marken är stödberättigande från och med 1 mars till och med den 31 oktober och att alla villkor som gäller för aktuella stöd på marken följs. Det kan innebära att marken ska vara stödberättigande även utanför perioden 1 mars till och med den 31 oktober.

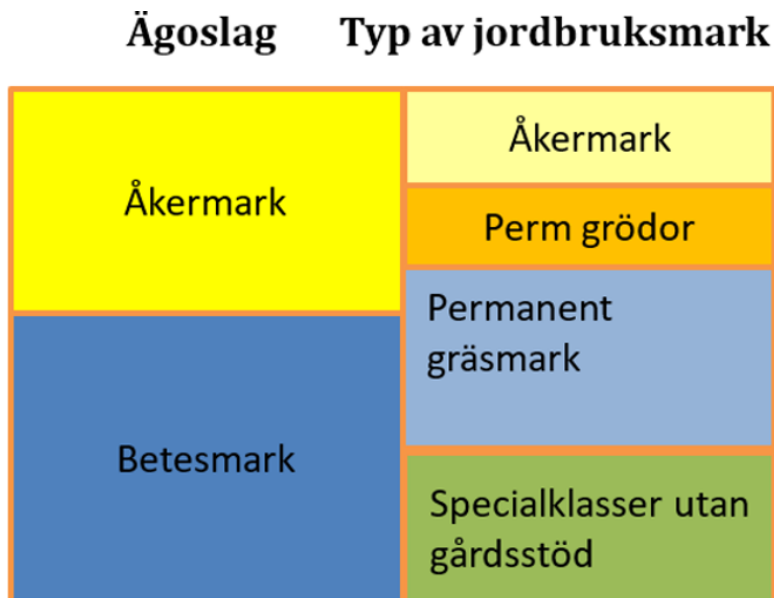
Jordbruksmark upphör att vara stödberättigande när markarbeten för permanent omställning till annat än jordbruksmark påbörjas. Om en del av blocket används som jordbruksmark det aktuella året ska den delen fortsatt berättiga till ersättning, medan delen där markarbete/omställning påbörjats inte längre är stödberättigande. Om ingen del av blocket används som jordbruksmark aktuellt år ska hela området som ska ställas om permanent bedömas som ej stödberättigande även om markarbetet/omställningen endast har hunnit påverka en del av blocket.

Under avsnitten för åkermark respektive betesmark listas olika typer av impediment och brukningshinder. Dessa behandlar vi olika beroende på om de ligger på betesmark eller åkermark.

2.1 Bedömning av ägoslag

Stödberättigande jordbruksmark omfattas av ägoslagen åkermark, betesmark och våtmark. Ägoslaget våtmark beskrivs närmare i kap 6.3.1. Det är myndigheten som fastställer ägoslagen. Vid bedömning av ägoslag ska du utgå från definitionerna av respektive ägoslag.

Bilden nedan visar indelning av ägoslagen åkermark och betesmark samt typ av jordbruksmark inom jordbrukarstöden:

2.2 Aktivitetskravet

All gårdsstödberättigad jordbruksmark omfattas av aktivitetskravet, vilket innebär att det ska ske någon typ av jordbruksverksamhet på marken senast 31 oktober varje år. Jordbruksmark ska underkännas som stödberättigande när du konstaterar att det inte varit jordbruksaktivitet för andra året i rad.

När du bedömer jordbruksmark i fält som inte uppfyller aktivitetskravet ska du först bedöma och redigera marken enligt grunddefinitionen.

En mark som uppfyller kraven i ägoslagsdefinitionen, men där det inte har skett någon aktivitet på två år eller mer är inte stödberättigande.

2.2.1 Vad är godkänd aktivitet?

2.2.1.1 Åkermark

Mekanisk jordbearbetning, sådd, odling med etablerade metoder, skörd, bete under kontrollerade former, putsning eller avslagning räknas som godkänd aktivitet.

På marker med höstsådda grödor är aktivitetskravet uppfyllt året efter. Dessa marker uppfyller aktivitetskravet genom att marken är sådd föregående höst och omfattas av odling med etablerade metoder.

Åkermark som används till vinterhage och saknar gröda under hela växtodlingssäsongen uppfyller inte aktivitetskravet om marken inte harvas, plöjs

eller sås om. Om det växer upp en gröda som betas under växtodlingssäsongen är aktivitetskravet uppfyllt.

Aktivitetskravet för åkermark innebär även att marken inte får försumpas eller växa igen. Det ska vid behov finnas fungerande dränering och sly ska tas bort vid behov. Det här gäller även för alla typer av träda.

2.2.1.2 Bete på åker och betesmark

När det gäller bete med vissa typer av djur finns det begränsningar för vad som räknas som jordbruksaktivitet. Generellt sett kan man säga att lantbrukaren ska kunna styra över betet för att det ska vara godkänt som aktivitet på marken. Grunden är att bete räknas som jordbruksaktivitet. Bete ska tolkas som något som sker under kontrollerade former för att säkerställa att det pågår jordbruksaktivitet på marken. För marker som inte är inhägnade och som spontant betas av vilda djur (hjortdjur, gäss eller dylikt) eller renar, räknas det inte som jordbruksaktivitet. För renar som hålls inhägnade som tamdjur (motsvarande till exempel nöt eller får) kan lantbrukaren styra över hur och var de betar så dessa kan vara en del av skötseln av inhägnad betesmark. Observera att för definitionen av skogsbete gäller att marken inte får betas av andra djur än nöt, får, get eller häst. Här är alltså hjortdjur (och därmed även ren) bortskrivna, även om de i teorin går att hålla inhägnade.

2.2.1.3 Permanenta grödor på åkermark

På mark med permanenta grödor ska skötseln utföras med etablerade metoder, dessa är sådana som är normalt förekommande vid odling eller skötsel av den aktuella grödan, till exempel skörd, beskärning av fruktträd, byte av uttjänta bärbuskar eller omplantering av salix. Även att låta bli att göra något, om det inte behövs enligt etablerade metoder för odling av den aktuella grödan (typiskt salix, poppel eller hybridasp), kan vara en godkänd aktivitet.

För energigrödor avses att marken har skötts enligt etablerade metoder med avsikten att ge normal skörd. Till aktivitetskravet räknas även att marken inte får försumpas då grödan i sådana fall inte skulle generera normal skörd. En odling med energigrödor där planteringen misslyckats ska åtgärdas inom två år. Det innebär att om övriga plantor är två år eller äldre så ska delarna med dålig uppkomst inte längre berättiga till ersättning och ska sättas till ej stödberättigande. Du ska göra en helhetsbedömning där ytor som är mindre än 0,1 hektar med dålig etablering ska godkännas.

Om det saknas gröda på en större yta i en energiskogsodling som inte kan räknas till vänteg ska den ytan bedömas för sig. Uppfyller ytan åkermarksdefinitionen och aktivitetskravet ska det bli ett eget block och därmed klassas om till åker i växtföljd förutsatt att ytan är minst 0,1 ha. Om ytan inte uppfyller åkermarksdefinitionen eller att aktivitetskravet inte har uppfyllts de två sista åren ska ytan ritas bort.

2.2.1.4 Betesmark

Bete, putsning avslagning eller motsvarande räknas som godkänd aktivitet där bränning av ljunghedar kan ingå som godkänd aktivitet enstaka år.

2.2.2 Det finns undantag från att årligen utföra aktiv jordbruksverksamhet

- För mark som ingår i ett åtagande för skydds-zoner är aktivitetskravet att marken ska hållas i ett skick som bevarar förmågan att begränsa läckage av växtnäring och bekämpningsmedel.
- Marker som ingår i ett miljöersättningsåtagande för betesmarker och slåtterängar är undantagna det årliga aktivitetskravet om marken uppfyller villkoren för betesfritt år i åtagandet. Det förutsätter att lantbrukaren har ansökt om ett betesfritt år.
- Åkermark i träda och fältkanter är undantagna det årliga aktivitetskravet om marken var i produktion föregående år. Undantaget är kopplat till marken och inte till lantbrukare.
- Åkermark som odlas med en blandning av grödor som är särskilt anpassade för att gynna insekter, fåglar och vilt, till exempel en viltåker eller en skalbaggsås, behöver inte putsas eller slås av. Med anpassade grödor avses till exempel vallfröblandning med blommande örter som rödklöver, vitklöver, cikoria och honungssört. Detta gäller även miljöytor inom grundvillkoret. Kravet på dessa marker är att de sköts på sådant sätt att grödan bibehålls.

2.3 Upplag

2.3.1 Permanenta upplag

Ett permanent upplag har legat minst två växtsäsonger och ytan används för något annat än odling eller bete. Ytor med permanenta upplag berättigar inte till ersättning och ska ritas bort.

Exempel på permanenta upplag är områden som används för permanent förvaring av jordbruksredskap och foder, skrotade fordon och jordbruksmaskiner, gamla ris- eller timmerupplag, jordmassor eller förstört grovfoder. Ytor som upptas av återkommande tillfälliga upplag och inte används för odling eller bete bedöms också vara permanent upplagsplats.

2.3.2 Tillfälliga upplag

Tillfälliga upplag får ingå i blocklagd areal. Det kan vara svårt att med säkerhet veta om ett upplag som vid granskning verkar tillfälligt kommer att föras bort eller inte. Du får bedöma upplaget utifrån skicket vid granskningen, ortofoton och eventuella uppgifter från lantbrukaren. Exempel på tillfälliga upplag är årets rundbalar, tillfällig uppställning av jordbruksredskap, timmerupplag från nyligen

genomförd avverkning eller gödsel som ska spridas ut på blocket under kommande säsong. Villkoret om aktivitet och eventuella andra villkor ska du bedöma utifrån hur det ser ut på resterande areal på skiftet.

Tillfälliga upplag ska markeras på kartan och kommenteras. Kommentarererna bör omfatta en beskrivning av upplaget.

2.4 Stängsel

2.4.1 Enkla stängsel

Dela inte ett block på grund av enkla stängsel oavsett dess konstruktion och varaktighet.

2.4.2 Dubbla stängsel

Dubbelstängsel som delar ett block och där marken inte används till jordbruksverksamhet ska delas med dubbellinje oavsett bredd mellan stängslen. Permanenta ytor mellan dubbla stängsel där huvudsyftet är att hålla olika områden/hagar avskilda är inte godkänd jordbruksmark.

Det har ingen betydelse vilken typ av stängsel som används, det som ska bedömas är om ytan mellan stängsel är permanent bortstängslad. Vid skärmgranskning ska den bortstängslade ytan ha funnits i flera år och man ska kunna se ytan på minst två ortofoton. Vid fältbesök ska du även bedöma om ytan används till jordbruksverksamhet.

Vid fältbesök kan även ytor mellan nyligen uppsatta dubbla stängsel anses permanenta. Här får man bedöma helhetsintrycket och det kan även vara lämpligt att prata med lantbrukaren för att kunna avgöra om stängslingen är permanent.

3 Åkermark

Åkermarkstyper

Ägoslaget åkermark är uppdelat i tre olika åkermarkstyper som beror på användning av marken.

- Åkermark i växtföljd
- Åkermark med permanenta grödor
- Åkermark med permanent gräsmark

Åkermark är jordbruksmark som används för växtodling eller som hålls i ett sådant tillstånd att den kan användas för växtodling. Marken ska kunna användas utan någon särskild förberedande åtgärd annat än användande av gängse jordbruksmetoder och jordbruksmaskiner. Marken ska kunna användas för

växtodling varje år. Undantag kan göras för ett enskilt år om det finns särskilda omständigheter tex täckdikningsåtgärder, grävning för fiber etc.

Solceller på åkermark

Mark med solcellsanläggningar är normalt sett inte är att betrakta som stödberättigande jordbruksmark och ska underkännas med hänvisning till att jordbruk inte är den huvudsakliga verksamheten. **En riktlinje** är att ca 85-90 procent av skiftet eller området där solcellerna står ska kunna brukas som vanligt för att den huvudsakliga verksamheten ska anses vara jordbruk. Bedömer man att den huvudsakliga verksamheten på marken är jordbruk, ska solcellerna som står på marken betraktas som brukningshinder och ritas bort enligt reglerna för brukningshinder på åkermark.

Om solcellerna endast står på en del av ett skifte ska det området bedömas för sig enligt kriterierna ovan.

Trädjordbruk stödberättigande på åkermark

Trädjordbruk är ett sätt att bruka sin åkermark och är därför stödberättigande jordbruksmark där träden är stödberättigande element.

Trädjordbruk innebär en aktiv samodling av planterade träd med ett- eller fleråriga grödor. Träden kan vara placerade i rader, grupper eller enskilt och får utgöra maximalt 50 % av blockets areal. De planterade träden kan utgöras av arter som redan ingår i grödkodslistan, eller andra arter. Skogsplantering ingår dock inte i definitionen.

Eftersom det ska vara en samodling är det inte möjligt att samla all areal med träd på t.ex. ena halvan av blocket, vid ett sådant fall kommer ytan med träd inte att uppfylla krav för jordbruksmark längre.

Ljusförhållandena mellan träden ska vara sådana att det kan tas en skörd av den ett- eller fleråriga grödan. Träden ska vara planterade med trädjordbruk som syfte och producera livsmedel, foder eller andra ekosystemtjänster. Andra ekosystemtjänster kan till exempel vara produktion av energi (biomassa), vindskydd, skydd mot erosion eller nytta för pollinerande insekter. Att träden ska vara planterade innebär att de kan vara planterade genom sådd av frö eller färdiga plantor.

För trädjordbruk gäller att ytorna sköts på ett sådant sätt att ingen annan vedartad vegetation än de sådda eller planterade träden växer på ytan. Om ytan inte uppfyller detta krav så är det inte längre jordbruksmark.

De brukade ytorna mellan de planterade träden ska gå att jordbearbeta med gängse jordbruksmetoder och jordbruksmaskiner.

Definitionen av trädjordbruk gäller inte på betesmarker och slätterängar.

3.1 Åkermark i växtföljd

Åkermark som odlas med grödor som ingår i en växtföljd räknas till denna åkermarkstyp. Även åkermark med vallgröda klassas till åkermark i växtföljd om marken ingår i ett åtagande.

3.2 Åkermark med permanenta grödor

Grödorna salix, poppel, hybridasp, humle, sparris, rabarber, övrig bärodling, fruktodling, nötodling, tryffel och plantskola med odling av permanenta grödor räknas till permanenta grödor. Jordgubbsodling räknas inte till permanenta grödor.

3.2.1 Energigrödor

Salix, poppel och hybridasp som planterats på åkermark är godkända grödor i gårdsstödet. Salix ska ha ett maximalt skördeintervall på 10 år, poppel och hybridasp på maximalt 20 år.

Vanligtvis innebär energigrödor att marken inte är lämplig att bedriva växtodling på utan förberedande åtgärd, men det är en naturlig följd av energiskogsodling och innebär ett undantag från grundregeln.

Salix som inte skördats på mer än 10 år är att betrakta som annat än jordbruksmark. Observera dock att själva salixodlingen kan vara äldre så länge lantbrukaren har skördat salixen inom 10 år. På samma sätt omfattas poppel och hybridasp men med maximalt 20 års skördeintervall. För att avgöra åldern på salixen är det lämpligt att leta efter dokumentation där det framkommer när energigrödan senast skördades. Du kan även ta hjälp av historiska ortofoton för bedömning av aktivitet, tänk då på intervallet för ortofotona för att säkerställa aktivitetskravet.

Energigrödor som klarar skördeintervallet får ha relativt mycket annan vedartad vegetation än de planterade grödorna men energigrödan ska fortfarande vara den dominerande grödan. Om ytan inte uppfyller detta krav så är det inte längre jordbruksmark.

Öppna ytor inom fältet får inte vara större än 0,1 hektar. Vändteg kan vara upp till 10 meter.

3.3 Åkermark med permanent gräsmark

Åkermark med permanent gräsmark kallas ibland även åkermark med långliggande vall.

Om ett block med permanent gräsmark har gröda som ingår i annan åkermarkstyp så ska den klassas om till rätt typ.

Om åkermark med permanent gräsmark plöjs upp och sås om med vallgräs räknas den fortfarande som samma åkermarkstyp, detta gäller även marker med insädd för pollinatörer och viltåker.

Om en träda konstateras att vara en svartträda ska du klassa om åkermarkstypen från permanent gräsmark till åkermark i växtföljd.

Klassa aldrig om åkermark i växtföljd till typen ”Åkermark med permanent gräsmark” då denna klassning utförs automatiskt. Se även grödkodslistan, den hittar du på handläggarstödet.

3.4 Träda

Åkermark kan ligga i träda, vilket innebär att marken för tillfället inte används för produktion av jordbruksprodukter, det vill säga odling, skörd eller bete. Det är tillåtet att så en lämplig fånggröda eller gröda som gynnar den biologiska mångfalden på trädan så länge syftet inte är produktion.

Det finns ingen tidsgräns för hur länge en mark får ligga i träda. Däremot finns det villkor att trädan ska uppfylla aktivitetskravet och ligga som träda en viss period där grundregeln är att en träda ska ligga till och med den 15 juli. För miljöytor och för träda i kompensationsstödet gäller annan liggtid, se Kontrollinstruktion för grundvillkor och Kontrollinstruktion för arealbaserade stödkontroller.

På all jordbruksmark ska det varje år utföras en aktiv jordbruksverksamhet och det ska vara gjort senast 31 oktober, det gäller även träda. Det här gäller dock inte första året som åkermarken ligger i träda eller som fältkant. Det gäller inte heller om det är en träda där det har såtts grödor som gynnar den biologiska mångfalden.

Att bryta en träda avses att åkermarken tas i produktion. Produktion är när marken skördas, sås in med en ny gröda eller när djur betar åkermark som anmälts som träda.

Under trädesperioden får jord- och markförbättrande åtgärder som dikning, strukturskalkning och gödsling göras.

Kemisk bekämpning av ogräs är tillåtet under hela trädesperioden.

3.5 Skyddszoner

Det finns två former av skyddszoner som ingår i miljöersättningen för skyddszoner. Ersättningen kan man söka på åkermark i nitratkänsliga områden.

- Skyddszon mot vattenområde
- Anpassade skyddszoner

En skyddszon med miljöersättning ska vara anlagd på åkermark och vara minst 0,01 hektar.

Skyddszon mot vattenområde ska vara minst 6 meter bred och högst 10 meter bred och angränsa mot vattenområde.

Ett vattenområde är ett område som täcks av vatten vid högsta förutsägbara vattenstånd. Det kan till exempel vara ett dike som är vattenförande någon del av året, en sjö eller en damm.

Om det finns områden med annat ägoslag mellan åkermarken och vattenområdet, till exempel skog, så uppfyller det inte villkoret för skyddszon mot vattenområde. Dock får det finnas spridda träd och buskar mellan skyddszon och vattenområde.

Anpassad skyddszon är fastställd av myndighet och är på åkermark där det finns risk för ytavrinning och erosion. Läs mer i Riktlinjer för att fastställa markklasser anpassade skyddszoner inom strategisk plan 2023–2027

På själva skyddszonerna får det inte finnas träd eller buskar. Skyddszoner som ingår i ett åtagande för skyddszoner är undantagna från det årliga aktivitetskravet. För skyddszoner är aktivitetskravet istället att marken ska hållas i ett skick som bevarar förmågan att begränsa läckage av växtnäring och bekämpningsmedel.

3.6 Brukningshinder på åkermark

Som brukningshinder på åkermark räknas till exempel vägar, byggnader, åkerholmar, kraftledningsstolpar, berg i dagen, dammar, solpaneler och landskapselement.

Om det finns brukningshinder ska du göra såhär:

- Rita bort alla brukningshinder som är 0,01 hektar eller större.
- Om det finns återstående brukningshinder och de uppgår till totalt 0,01 hektar ska de ritas bort.
- Är den sammanlagda ytan av de återstående brukningshindren under 0,01 hektar får de ingå i åkermarksarealen.

3.6.1 Vägar

Permanent vägar räknas som brukningshinder på åkermark och ska inte ingå i arealen oavsett bredd. En brukningsväg kan vara åkermark om den är i ett sådant tillstånd att den kan användas för växtodling och inte är en permanent väg.

Till permanenta vägar räknas bland annat vägar som är hårdgjorda. Vid bedömning i fält ska du ta hänsyn till om ytan permanent används till väg och inte brukas i samband med övrig åkermark. Du kan även beakta historiska ortofoton. Fältbedömningen är alltid mest betydelsefull och om du är osäker på om ytan brukats i samband med övrig åkermark så ska du bedöma att marken inte är en permanent väg.

Tillfälliga körspår och vändtegar som uppstår vid normal markanvändning får ingå i arealen om marken kan användas till växtodling utan någon särskild förberedande åtgärd annat än användande av gängse jordbruksmetoder och jordbruksmaskiner.

3.6.2 Handledning i hur du kan bedöma vägar på åkermark från skärm

För att kunna göra en bedömning på skärm om ytan är en väg eller ett tillfälligt körspår är det viktigt att beakta att mark som brukas på samma sätt som resten av blocket är stödberättigande.

För att kunna göra en bedömning om en yta inte har brukats i samband med övrig areal kan du använda dig av historiska ortofoton. Om ytan inte har såtts, plöjts och skördats i samband med övrig areal kan det vara en hjälp för att styrka ett beslut om att rita bort en väg med motiveringen att den är permanent.

3.6.3 Gångar och vändtegar

Om lantbrukaren odlar en stödberättigad gröda som kräver vändtegar, gångar eller andra ytor som inte är bevuxna, men nödvändiga för att kunna bedriva odlingen får dessa ingå i skiftesarealen. Hur stora obevuxna arealer som kan accepteras måste bedömas i varje enskilt fall.

Exempel på odlingar där du behöver ta ställning till ovanstående är plantskolor, potatisodlingar, grönsaksodlingar, fruktodlingar och energigrödor, både ägoslagen åker och åker med permanenta grödor kan förekomma.

Viktigt är att de obevuxna ytorna har ett syfte som är kopplat till odlingen och underhålls. Uppfylls detta accepteras det att gångar och andra ytor kan vara förstärkta.

3.7 Landskapselement på åkermark

3.7.1 Landskapselement

Landskapselement kan vara punktelement eller linjeelement. För punktelement, till exempel odlingsrösen eller överloppsbyggnader, gäller att de inte ger rätt till stöd om de sammanlagt uppgår till en areal större än 0,01 hektar. För linjeelement som traditionellt är en del av goda jordbruksmetoder och gott markutnyttjande, till exempel stenmurar eller diken gäller att de inte ger rätt till stöd om de överstiger en bredd av två meter. Vid blockdelning gäller 2-metersregel, kapitel 6.3.1.

3.7.2 Grundvillkorselement

I område med grundvillkorselement finns element som är kopplade till grundvillkoren som därmed ska ingå i blocklagd areal. De fyra grundvillkorselementen som ska ingå i åkermarksarealen i dessa områden är solitärträd, småvatten, stenmurar och öppna diken.

Stenmurar och öppna diken ska ligga på åkermark eller mellan åkermarksblock som ligger intill varandra. För att åkermarksblocken ska räknas som angränsande ska avståndet från dikets mittlinje i snitt vara maximalt 5 meter till vardera

åkerkanten. Om dessa element däremot gränsar mot betesmark eller annat än jordbruksmark (skog, tomtmark med mera), ingår de inte i grundvillkoren, och därmed inte i ägoslaget åkermark. Definitionerna för solitärträd, småvatten, stenvmurar och öppna diken finns i bilaga 2. För att en stenvmur ska betraktas som en stenvmur så bör den vara minst 5 meter lång.

När det gäller stenvmurar är det inte ovanligt att dessa blivit täckta av odlingssten. Du ska inte lägga några estetiska synpunkter på murarna vid din bedömning. Består de huvudsakligen av flera skikt sten, ska du ändå betrakta dessa som stenvmurar oavsett om man ser rester av ursprunglig stenvmur eller bara tippad sten.

3.8 Växthus på åkermark

Du ska rita bort växthus ur blocklagd areal enligt samma regler som för andra byggnader på åkermark om det finns ett anlagt hårdgolv som exempelvis betong, cement, grus eller liknande. Ett växthus där lantbrukaren odlar en gröda som ger rätt till stöd, till exempel i drivbänk, får ingå i blockarealen även om det finns ett anlagt hårdgolv. Vid granskning på skärm får ett växthus ingå i blockarealen såvida det inte framgår att det är raserat eftersom det inte är möjligt att fastställa vilken typ av växthus det är.

4 Betesmark som ger rätt till gårdsstöd

4.1 Grunddefinition av betesmark och slätteräng

Med samlingsbegreppet betesmarker och slätterängar menar vi ägoslaget betesmark. Betesmarker delas upp i olika markklasser för att klassificera typen och vilka stöd och stödnivåer som kan sökas på de olika markklasserna.

Följande markklasser är betesmark och slätteräng som ger rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd:

- betesmark och slätteräng med allmänna värden
- betesmark med särskilda värden
- slätteräng med särskilda värden
- fäbodbeta som berättigar till gårdsstöd och kompensationsstöd

Följande markklasser är betesmark men ger inte rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd, de kan också benämnas specialklasser:

- alvarbete
- skogsbeta

- mosaikbetesmark
- gräsfattiga marker
- fäbodbete som inte berättigar till gårdsstöd och kompensationsstöd

4.1.1 Betesmark

Jordbruksmark som är bevuxen med gräs, örter eller hävdad ljung som djuren äter och som sköts med bete, avslagning eller putsning. Betesmarken är inte åkermark och är därmed inte lämplig för växtodling.

4.1.2 Slätteräng

Jordbruksmark som är bevuxen med gräs, örter eller hävdad ljung som djuren äter och som används på sommaren till slätter eller för slätter kompletterat med efterbete. Slätterängen är inte åkermark och är därmed inte lämplig för växtodling.

4.2 Så här ska definitionen tolkas

4.2.1 Krav på användning

Betesmark ska skötas med bete, avslagning eller putsning senast 31 oktober. Slätteräng ska skötas med avslagning eller putsning senast 31 oktober.

Med detta menas att marken ska ha betats, slagits eller putsats under något av de senaste två åren för att betraktas som stödberättigande betesmark. Om det bara har gjorts ett tillfälligt uppehåll under en säsong så ska marken fortfarande vara godkänd i grunddefinitionen för betesmark. Om du gör bedömning på sommaren av en mark som inte haft aktivitet året innan och inte heller ser någon aktivitet innevarande år kan du behöva göra ett extra besök på hösten eller begära in ett geotagat foto för att kunna göra en korrekt bedömning.

Om marken inte sköts enstaka år behandlas det enligt kraven på aktivitetskravet. Se kap. 2.2.

En betesmark där inte aktivitetskravet uppfylls på två år räknas inte längre som stödberättigande jordbruksmark och blocket ska sättas till ej stödberättigande.

4.2.2 Gräs, örter eller hävdad ljung

Marken ska vara bevuxen med gräs, örter eller hävdad ljung som djuren äter.

Vid insläpps- och utfodringsplatser uppstår ofta ytor där växttäckning saknas. Det är normalt godkänt i betesmarken.

Om marken saknar gräs, örter eller hävdad ljung eller domineras av arter som djuren ratar är marken inte att betrakta som betesmark. Exempel på detta kan vara ytor som till övervägande del består av obetad vecketåg, nässlor, skräppor, örnbräken eller ytor som endast består av skuggtåliga arter

som inte är smakliga för djuren. Sådana ytor som inte betas ska ritas bort om de har en yta över 100 m².

Ljung är endast godkänd om den är hävdpräglad. Med hävdpräglad menar vi betad och där ljungen hålls i sådant skick att djuren äter den. Om ljung dominerar på blocket, det vill säga täcker mer än 50 % av blockets areal ska kontrollanten dokumentera det på kontrollpunkt 561, se ”Kontrollinstruktion för arealbaserade stödkontroller” och ajourhållaren ska markera blocket med #LJUNG i noteringsfältet.

Mark i renskötselområdet som huvudsakligen används för fritt renbete räknas inte som betesmark eller slåtteräng.

4.2.3 Betesmark eller åkermark

Om något av nedanstående alternativ gäller, är eller kan marken vara godkänd betesmark.

1. Mark som tidigare varit lämplig för växtodling, dvs. åkermark, kan i undantagsfall ha övergått till ägoslaget betesmark. Det kan till exempel bero på storlek och form (enbart storlek är inte skäl nog), mängd landskapselement och tillgänglighet.
2. Mark som fortfarande är lämplig för växtodling men som har använts till bete och/eller slåtter under lång tid och därför naturaliserats med väl spridda hävdgynnade kärlväxter som motsvarar särskilda värden (bilaga 4) kan betraktas som ägoslaget betesmark. Ändringen kräver att det sker i samförstånd med lantbrukaren.

Mark som sedan tidigare är klassad som betesmark men som uppfyller definitionen för åkermark ska inte ändras, om inte lantbrukaren gör en brukaranmäld ändring. Ändring till åkermark ska endast göras när marken inte uppfyller definitionen på betesmark (dvs tidigare felklassad mark) och lantbrukaren sköter marken som åkermark, till exempel sått ny vall eller upptrampade vinterhagar där det är lämpligt att bedriva växtodling. Tänk på att betesmark inte får kultiveras om natur- och kulturvärden kan skadas (Jordbruksverkets föreskrifter (2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket).

Se även avsnitt 6.6 om att ändra ägoslag.

4.2.4 Skog och renskötselområden

Skog samt områden där åtgärder gjorts för att gynna trätillväxten räknas inte som betesmark eller slåtteräng.

Med trätillväxt menas trädbeståndets ekonomiska tillväxt, det vill säga virkesproduktion och inte produktionen av gräs och örter. Ett sätt att gynna virkesproduktionen är till exempel att vid röjning eller gallring se till att träden står relativt jämnt utställda över marken. Avståndet mellan träden vid en gallring för att gynna trätillväxten beror på trädens ålder och art. Träden har oftast även raka stammar, höga kronor och är jämnåriga.

Många gånger är det svårt att avgöra när ett område övergår från att vara betesmark till att vara skogsmark. Om det inte finns någon tydlig gräns mot skogen ska du ta hänsyn till vilka träd som växer där och hur tätt träden står. Det är också viktigt att markvegetationen är duglig som foder. Fastställt skogsbete och gräsfattig mark ska inte räknas som skog.

4.2.5 Myrslätterängar

I strategisk plan 2023–2027 är inte så kallade myrslätterängar i norra Sverige längre stödberättigande för gårdsstöd, kompensationsstöd eller miljöersättning som slätteräng.

Myrslätterängar beskrivs så här i definitionen:

Myrmark som är bevuxen med gräs, halvgräs, fräken och örter och som används, eller kan användas till slätter, räknas inte som slätteräng om den ligger i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län.

4.2.6 Fäbodbete som ger rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd

Fäbodbete som ger rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd ska uppfylla definitionen för både fäbodbete (se kap. 5.3 Fäbodbete) och definitionen för betesmark. Det innebär att utöver kraven för stödberättigande betesmark så ska betet ske med någon av djurarterna nötkreatur, får, get eller häst. Marken måste vara fastställd och ingå i ett åtagande för fäbodar för att lantbrukaren ska kunna söka gårdsstöd och kompensationsstöd för markanvändningen.

4.3 Brukningshinder på betesmark

Som brukningshinder på betesmark räknas till exempel grävda dammar, vägar och byggnader inklusive överloppsbyggnader.

Om det finns impediment/element som inte ingår i pro rata bedömningen ska du summera alla dessa och rita bort ytorna om de är 0,01 hektar eller större.

4.3.1 Vägar

Vägar räknas normalt som brukningshinder och ska inte ingå i arealen.

Helt gräsbevuxna gamla kulturvägar och helt gräsbevuxna vägar mellan olika jordbruksskiften som används till bete kan dock ingå. Det ska då inte finnas uppgrusade körspår.

4.3.2 Vatten

Grävda dammar ska ritas bort när de är minst 0,01 hektar. Tillfälligt blöta marker med vegetation som djuren äter är betesmark och får ingå i blocklagd areal. Observera att det är viktigt att marken endast är tillfälligt blöt och att den ska kunna betas varje år. Se även kap 4.4.1 om pro rata och naturliga impediment och vattensamlingar.

4.3.3 Naturliga vattendrag

Är vattendraget så smalt och grunt att djuren kan ta sig över det utan problem får det ingå i betesmarken. En riktlinje är att om vattendraget i huvudsak är det två meter eller smalare kan det ingå i betesmarken och att vattendrag som i huvudsak är bredare än två meter ska ritas bort med dubbellinje. Observera att enkellinje aldrig ska användas för naturliga vattendrag.

4.3.4 Diken

Diken som inte betas eller slås ingår i pro rata bedömning. Diken som är frånstängslade räknas inte in i betesmarken. Diket ska då inte heller ingå i pro rata bedömningen. Bedömning av bortstängslade diken beskrivs närmare i kap. 4.7 Buskar och dylikt inuti betesmarksblock och i gränsen.

4.4 Pro rata

I betesmarker, slåtterängar och fäbodbete som ger rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd ska tillämpning av pro rata-systemet användas. I specialklasserna gäller inte pro rata-systemet men det finns begränsningar för vad som kan ingå i markerna och vilka mått som gäller, se kap. 5.2 Specialklasser, betesmarker som inte ger rätt till gårdsstöd.

Pro rata-systemet består av två huvudsakliga delar; pro rata element och bedömningsområden. Ett bedömningsområde är en homogen yta i betesmarken som innehåller icke-stödberättigande element s.k. pro rata element. På ett bedömningsområde får maximalt 10 % av ytan täckas av pro rata element utan att det resulterar i ett arealavdrag. En högre täckningsgrad leder till ett avdrag på arealen.

Se även dokumentet ”Vägledning för bedömning av pro rata i fält”, där du hittar bland annat nycklar och täthetsskalor som du ska använda vid din bedömning och dokumentation av pro rata. Den hittar du i handläggarstödet.

4.4.1 Pro rata element

- **Ytor med träd- eller buskskikt** som saknar tillräcklig mängd gräs, örter eller hävdad ljung eller som är **svåråtkomliga** för betesdjuren. Observera att svåråtkomligt ändå kan vara tillgängligt för djuren och betyder inte oåtkomligt.
- **Ytor med naturliga impediment.** Med naturliga impediment menas naturligt förekommande sandområden, stenar, berg i dagen och naturliga vattensamlingar som inte är gräsbevuxna.
- **Värdefulla landskapselement** som inte är bevuxna med gräs, örter eller hävdad ljung. De värdefulla landskapselement som berörs är fornlämning, odlingsröse, stentipp, byggnadsgrund, stenmur samt öppet dike, som uppfyller definitionen i bilaga 3.

Observera att landskapselement som är bevuxna med gräs, örter eller hävdad ljung är betesmark och ska inte omfattas av något pro rata avdrag.

4.4.2 Så här ska pro rata element tolkas

4.4.2.1 Ytor med träd, dungar och buskar

- Med buskar menar vi fristående buskar eller täta snår som består av vedartad växtlighet. Exempel: slånbuskage, tät björksly, björnbärssnår och nyponrosor.
- Med dungar som saknar växtlighet som djuren äter menar vi områden under träd och buskar som är tillgängliga för djuren, men där det inte finns något för djuren att äta. Exempel: hassellundar, tätare enbuskområden, traddungar där beskuggning kan ha påverkat markvegetationen så att den är obefintlig.

Den delen av buskarna, träden eller dungarna som ska tas med i pro rata bedömningen är den del som djuren inte kommer åt (själva stammen på busken och trädet och det som är svåråtkomligt) eller den del där det inte finns gräs och örter på marken som djuren kan äta. Pro rata element i form av träd- och buskpartier som röjs ska du fortsätta att betrakta som pro rata element tills det börjat växa gräs, örter eller hävdad ljung.

4.4.2.2 Naturliga impediment och vattensamlingar

- Med naturliga impediment menas naturligt förekommande sandområden, stenar, hållar, berg i dagen och naturliga vattensamlingar.
- Med naturliga vattensamlingar menar vi ytor med permanent vattenspegel som är naturligt uppkomna och som inte är anlagda dammar. Om det är svårt att avgöra om en vattensamling är naturlig ska den betraktas som naturlig.

Tillfälligt blöta marker med vegetation som djuren äter ska inte ingå i pro rata bedömningen utan får ingå i blocklagd areal.

Även impediment och vattensamlingar som inte är naturligt uppkomna kan godkännas om de har en naturlig karaktär eller om de är skapade för att gynna markens natur och kulturvärden. Det kan till exempel röra sig om restaurerade eller återskapade naturliga miljöer.

4.4.2.3 Värdefulla landskapselement

Med värdefulla landskapselement som inte är bevuxna med gräs menar vi de delar av elementen som är svåråtkomliga för djuren eller där det inte växer gräs eller örter.

Gräsbevuxna delar av element ska inte betraktas som ett pro rata element utan ingår i blockarealen. Linjeelement inuti blocket ska du rita bort när bredden är mer än 5 meter och totala ytan är mer än 0,05 hektar.

Linjeelement som är 5 meter eller smalare inkluderar du i pro rata beräkningen och du behöver inte mäta ytans areal med hänsyn till 0,05 hektar regeln. När linjeelementet är smalare så kan den totala ytan av stenvuren eller diket vara mer än 0,05 hektar och ändå vara kvar i blockarealen. Då ingår den i pro rata bedömningen.

4.5 Pro rata element intill andra brukningshinder

4.5.1 Pro rata element intill permanenta objekt

Ett permanent objekt som är över 100 m² ritas du bort ur arealen (exempelvis grävd damm, hus och andra byggnader). Om det ligger ett pro rata element intill ett permanent objekt som ritas bort så ska du även rita bort pro rata elementet oavsett storlek.

4.5.2 Pro rata element intill områden med ohävdsarter

Du ska alltid rita bort ett område som består av ohävdsarter som är över 100 m².

Om det ligger ett pro rata element intill ett område med ohävdsarter så ska pro rata elementet hanteras olika beroende på hur stor areal objektet och pro rata elementet utgör sammanlagt.

- När området med ohävdsarter och pro rata elementet tillsammans är över 0,05 hektar så ska även pro rata elementet ritas bort oavsett storleken på området med ohävdsarter.
- När området med ohävdsarter är mindre än 100 m² och tillsammans med pro rata elementet är 0,05 hektar eller mindre så ska hela området ingå i arealen och pro rata elementet ska då ingå i pro rata bedömningen för hela blocket.

4.5.3 Bedömningsområden

Enskilda eller sammanhängande element som är större än 0,05 hektar ska du rita bort, de som är 0,05 eller mindre ska ingå i blockets pro rata bedömning. Pro rata bedömningen går ut på att avgöra täckningsgraden av de pro rata element som är kvar.

Detta gör du genom att dela in marken i bedömningsområden med likartad täckningsgrad. Ett bedömningsområde ska vara större än 0,05 ha.

För varje bedömningsområde där det registrerats ett pro rata avdrag över 10 % kommer IT-systemet göra ett arealavdrag. Du behöver inte göra några bedömningsområden om täckningsgraden är tydligt under 5 % pro rata element. Däremot ska du dokumentera de bedömningsområden där pro rata täckningsgraden är 5–10 %.

Dina bedömningsområden ska vara tydligt avgränsade och enkla att hitta vid nya fältbesök. Använd gärna referenspunkter. Sträva efter att göra så stora

bedömningsområden med så likartad täckningsgrad som möjligt. När betesmarken har flera områden med olika omfattning av element ska du skapa flera bedömningsområden.

Dessa bedömningsområden ska du spara som en avvikelseyta av typen pro rata på skiftet/blocket.

Hänvisa alltid till nycklar eller täthetsskalor vid din bedömning av pro rata (dessa hittar du i ”Vägledning för bedömning av pro rata i fält”) på varje bedömningsområde och dokumentera vilken typ av element som avses.

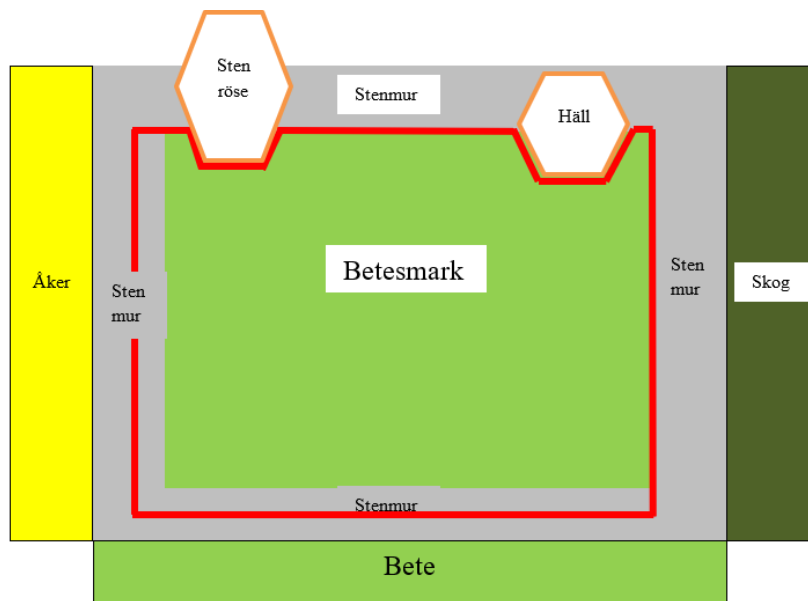
När du gör bedömningsområden vid pro rata-bedömning i fält ska du ta foton på de områden som kan förändras i tid och de områden som är nära 10 %. Det kan behövas fotodokumentation även i andra fall. Det är viktigt att du i varje enskilt fall gör en bedömning om foton kan behövas för att styrka ditt beslut.

- Ange ett procentvärde för varje bedömningsområde enligt nedan.
 - 0 till 10 %
 - > 10 till 30 %
 - > 30 till 50 %
 - > 50 %

Bedömningsområden med mer än 50 % pro rata element ska du rita bort från block med gårdsstöd och därmed också miljöersättning. Ytan kan vara aktuell för en specialklass inom miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slåtterängar.

Pro rata bedömningsområden		Avdrag
0-10 %	→	Ger 0 % avdrag på arealen
>10-30 %	→	Ger 20 % avdrag på arealen
>30-50 %	→	Ger 40 % avdrag på arealen
>50 %	→	Ger 100 % avdrag på arealen

4.6 Hur du ska justera gränser mot betesmark

4.6.1 Gräns mellan betesmark och åker

Stenmur lika med eller smalare än 2 m dela med enkellinje och ta med andelen stenmur som ligger i betesmarken i din pro rata bedömning.

Stenmur bredare än 2 m dela med dubbellinje

4.6.2 Gräns mellan bete och bete

Om stenvuren delar två olika beten och dessa inte brukas som helhet:

Stenmur lika med eller smalare än 2 m dela med enkellinje och ta med andelen stenmur som ligger i betesmarken i din pro rata bedömning.

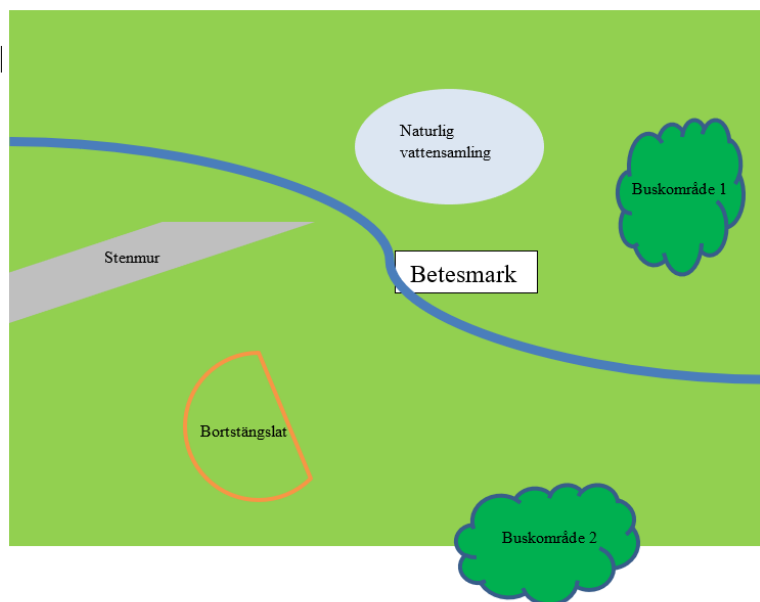
Stenmur bredare än 2 m dela med dubbellinje

Om det finns en öppning mellan betena och dessa brukas som en helhet ska du inte dela betena i olika block.

4.6.3 Gräns mot annat ägoslag

När stenmur, rösen, hållar och dylikt tydligt gränisar mot annat ägoslag ska du rita blockgränsen innanför objekten. Om objekten rösen, hållar och dylikt är mer tillhörande betesmarken ska dessa ingå i blocket och därmed även i pro rata bedömningen.

4.7 Hur du ska hantera buskar och dylikt inuti betesmarksblock och i gränsen

Stenmur

En stenmur som är bredare än 5 meter och har en sammanhängande total yta större än 0,05 hektar ska du rita bort från blocket. Om ytan är 0,05 hektar eller mindre ska den räknas in i pro rata bedömningen.

En stenmur som är 5 m eller smalare räknas alltid in i pro rata bedömningen och ritas aldrig bort från blocket förutsatt att det ligger inuti blocket.

En stenmur som är bortstängslad och stängslet sitter en bit ifrån stenmuren så att det mellan stängslet och muren blir en gräsyta som inte blir betad ska det behandlas som att en yta är bortstängslad och ska ritas bort.

Om stängslet sitter tätt inpå muren så att det inte hindrar djuren från att beta området så likställs det med att stängslet inte finns och muren kan ingå i blocket. Stängslet har i detta fall inte uteslutit någon mark från att brukas utan har enbart varit en skyddsåtgärd för att skydda impedimentet och djuren från skada.

Dike

Ett öppet dike som betas ingår i betesmarksarealen.

Om ett dike är bortstängslad och stängslet sitter en bit ifrån diket så att det mellan stängslet och diket blir en gräsyta som inte blir betad så ska det behandlas som att en yta är bortstängslad och ska ritas bort.

Om stängslet sitter så tätt in på diket att det inte hindrar djuren från att beta området så likställs det med att stängslet inte finns och diket kan ingå i blocket. Stängslet har i detta fall inte uteslutit någon mark från att brukas utan har enbart varit en skyddsåtgärd för att skydda impedimentet och djuren från skada.

Buskområden

Ett buskområde som ligger på blockgränsen ritas bort från blocket (buskområde 2) om det inte tydligt ingår i betesmarken.

Ett buskområde som ligger inom blocket ska du räkna in i din pro rata bedömning (buskområde 1) enligt tidigare beskrivning.

Permanent naturliga vattensamlingar

Permanent naturliga vattensamlingar på max 0,05 hektar ska ingå i din pro rata bedömning (tillfälliga vattensamlingar ingår i betesmarken).

5 Markklasser betesmark

Betesmarker är indelade i nio olika markklasser där markklassen beskriver vilken typ av betesmark det är. Vid bedömning av de olika markklasserna ska du beakta definitionen för aktuell markklass och följa beskrivningarna nedan.

I tabell 1 finns information om vilka ersättningar/stöd som respektive markklass kan ge ersättning för.

Tabell 1. Markklasser med betesmark och slåtteräng med förteckning om valbara stöd för markklassen.

Markklass	Gårdsstöd	Miljöersättning allmän skötsel	Miljöersättning särskild skötsel	Miljöersättning för fåbod
Betesmarker och slåtterängar med allmänna värden	X	X		
Betesmarker med särskilda värden	X	X	X	
Slåtterängar med särskilda värden	X	X	X	
Alvarbete			X	
Skogsbete			X	
Mosaikbete			X	
Gräsfattig mark			X	
Fåbodbete som berättigar till gårdsstöd	X			X
Fåbodbete som inte berättigar till gårdsstöd				X

Alla markklassytor ska utgöra avgränsade områden. Gränsen på markklassytan bör ses i fält, till exempel diken, stenmurar eller en tydlig avgränsning mellan öppen och trädbärande mark. Gränsen för markklassytan är ofta samma som blockgränsen, men ett block kan även innehålla flera olika markklassytor. Minsta arealen för en markklassyta är 0,1 hektar.

5.1 Betesmarker med miljöersättning som är gårdsstödsberättigande

5.1.1 Betesmark och slåtteräng med allmänna värden

Betesmarker och slåtterängar med allmänna värden är en gemensam markklass med två markanvändningar, betesmark respektive slåtteräng. Betesmarker och slåtterängar med allmänna värden är de marker som inte uppfyller kraven för särskilda värden. Däremot ska dessa marker alltid uppfylla grunddefinitionen för betesmarker som ger rätt till gårdsstöd, se kapitel 4. Det innebär till exempel att de inte är åkermark.

5.1.2 Betesmarker och slåtterängar med särskilda värden

För att en betesmark eller slåtteräng ska kunna klassas som markklassen särskilda värden finns det grundläggande krav på förekomst av natur- och kulturvärden.

Marker med särskilda värden får inte vara starkt påverkade av gödsling eller andra produktionshöjande åtgärder. Naturlig näringspåverkan får förekomma. Om särskilda värden, både för betesmarker och slåtterängar, motiveras enbart med värden som är kopplade till fältskiktet får marken endast vara påverkad av produktionshöjande åtgärder i liten grad.

När det gäller värden som inte är kopplade till fältskiktet så behöver du i praktiken inte ta ställning till näringspåverkan på naturbetesmarker om det inte uppenbart har gödslats under senare år. På före detta åkermark och kultiverade betesmarker måste du alltid ta ställning till näringspåverkan.

För att en betesmark eller slåtteräng ska kunna klassas till markklass särskilda värden ska marken ha höga naturvärden som visar på långvarig slåtter- eller beteshävd eller värdefulla kulturmiljöer kopplade till odlingslandskapet.

5.1.2.1 Flora- och fungavärden

I denna värdekategori räknas både kärlväxter och ängssvampar in.

Särskilda värden grundat på enbart fältskiktets floravärden innebär att det måste finnas en handfull hävdgynnade arter, varav ett par mer värdefulla hävdgynnande signalarter. Dessa ska vara väl spridda i marken. Signalarterna finns i artlistan i bilaga 4.

Generellt räknas alla hävdgynnade signalarter på artlistan i bilaga 4 som värdefulla. Tänk på att signalarterna kan ha olika bra signalvärde i olika delar av landet och väg in detta i din bedömning. Om det finns hävdgynnade naturtyper enligt Förordning (1998:1252) av områdesskydd enligt miljöbalken m.m. eller hävdgynnade hotade arter kan det också vara skäl för markklass särskilda värden. Hävdgynnade naturtyper finns i bilaga 4.

Röda och gula ädelsoppar, jordstjärnor samt ängssvampar, som vaxskivlingar och jordtungor, är exempel på hävdgynnade fungavärden.

Ibland kan det vara svårt att se vilka arter det finns på marken. Det kan bland annat bero på när på säsongen du är ute, hur avbetat det är eller om det är väldigt torrt. I vissa fall kan du då grunda din bedömning på om marken har en sådan struktur och habitat som bör innehålla hävdgynnade arter. Exempel på detta är naturbetesmarker eller slåtterängar utan uppenbar förekomst av bredbladigt gräs och andra kväveindikatorer, där man också tydligt kan se att marken har en stor variation av arter med rätt karaktär.

5.1.2.2 Kulturvärden

Med höga kulturvärden avses kulturmiljöer som uppstått innan jordbrukets mekanisering, dvs. före 1940. En värdebedömning som enbart grundas på värdefulla kulturelement kräver en spridd och riklig förekomst av dessa.

Exempel på kulturvärden är:

- stenmurar
- trädgårdsgårdar
- fornlämning som till exempel stensättningar och fornåkrar,
- kulturhistoriska byggnader med koppling till odlingslandskapet
- äldre odlingsrösen

Det är viktigt att se till helhetsbilden av det kulturhistoriska landskapet i bedömningen av kulturvärden.

5.1.2.3 Värden i träd- och buskskikt

För att en mark ska få särskilda värden enbart utifrån träd- och buskskiktet ska det finnas påtagligt med värdefulla träd eller buskar som har stor betydelse för den biologiska mångfalden.

Exempel på träd och buskar som kan hysa höga värden är:

- hävdpräglade/vidkroniga träd och dess ersättningsträd
- gamla/grova träd
- gamla döda/döende träd inklusive torrakor och lågor

- hamlade träd eller träd med spår av tidigare hamling
- träd med spår av stubbskottsbruk
- hävdpräglade bärande och blommande träd och buskar
- buskar som betesskydd omkring ersättningsträd
- hålträd
- träd med rik förekomst av mossor och lavar som signalerar höga hävdgynnade naturvärden

Tänk på att alltför stor mängd buskar och träd kan betyda att marken inte är betesmark enligt grunddefinitionen eller är igenvuxen.

5.1.2.4 Faunavärden

För att en mark ska få särskilda värden enbart utifrån faunavärden krävs att det finns arter som är knutna till den aktuella marken och är hotade eller skyddsvärda samt hävdberoende.

Exempel på det kan vara:

- strandängar som utgör viktiga fågellokaler
- fågelskyddsområden och andra kända häcknings- och rastningslokaler för odlingslandskapets fåglar
- viktiga fladdermuslokaler
- viktiga insektslokaler, till exempel i form av blommande buskar och träd (se avsnittet "Värden i träd- och buskskikt"), riklig förekomst av blommande växter som är viktiga nektar- och pollenkällor, eller förekomst av sandblottor
- viktiga lokaler för bland annat groddjur i form av småvatten samt rösen och stenmurar

Tänk på att grunddefinitionen för ägoslaget betesmark alltid gäller.

5.1.2.5 Övriga värden

I ängs- och betesmarker finns ofta andra strukturer som bidrar till en variationsrikedom och därmed förutsättningar för många olika typer av livsmiljöer för vilda djur och växter. De kan bidra till att klassa en mark som särskilda värden.

Exempel på det kan vara:

- Bäcker, småvatten, källor, kärr, dammar
- Strandlinje
- Sandblottor

- Bryn

5.1.2.6 Blandade värden

Det kan finnas marker där värdena var för sig inte är tillräckliga för att ge särskilda värden, men om marken innehåller värden från flera kategorier kan det ge rätt till särskilda värden. Du behöver då göra en samlad bedömning. Till exempel kan en mark som har ett par hävdgynnade arter, några gamla träd och ett par kulturelement ge rätt till särskilda värden.

5.1.3 Fäbod med gårdstöd

Hur markklassen fäbod med gårdstöd (grödkod 61) bedöms hittar man i *Riktlinjerna för fäbodplaner* som du hittar i handläggarstödet.

5.2 Specialklasser, betesmarker som inte ger rätt till gårdstöd

Det här kapitlet riktar sig i första hand till dig som ajourhåller markklasser och ska bedöma vilken typ av betesmark det är, men även du som är kontrollant behöver ha viss kunskap för att kunna bedöma gränsdragningar. Om du vid kontroll är osäker på gränserna ska du kontakta en ajourhållare av markklasser för att stämma av så att gränserna för de olika markklasserna blir rätt. Följande markklasser definieras som jordbruksmark i miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slätterängar men inte inom direktstöden:

- Skogsbete
- Alvarbete
- Mosaikbetesmark
- Gräsfattig mark

Det finns ett krav inom miljöersättningen att markerna ska ha en tydlig betespåverkan över hela skiftet och att de ska betas så att ingen skadlig förnaansamling sker. För specialklasserna finns däremot inte aktivitetskravet och det sker inga pro rata-avdrag på dessa marker.

Avgränsning av specialklasser

Gemensamt för alla specialklasser är att markvegetationen ska vara betespräglad och bestå av gräs, örter och ris som djuren äter. Gräs och örter som växer på marken ska som helhet inte växa så tätt att marken klarar kraven i betesmarksdefinitionen för gårdsstödsberättigande betesmark.

Naturliga element

Ytor med ett träd- eller buskskikt som är svåråtkomliga för betesdjuren eller som saknar gräs, örter och ris på grund av ett tätt träd- eller buskskikt, naturliga

impediment eller värdefulla landskapselement får ingå i arealen så länge dessa ytor inte utgör sammanhängande områden som var för sig överstiger 0,1 hektar. När du bedömer om du behöver rita bort en yta ska du utgå från att det är ett lägre krav på mängden gräs, örter och ris som djuren äter i en specialklass jämfört med gårdsstödsberättigade betesmarker. Du ska inte räkna långa slingrande stråk av naturliga impediment inuti skiftet som sammanhängande områden. Finns sådana element i blockgränsen ska du vid behov justera den. Det innebär till exempel att du ska rita bort täta dungar utan gräs, örter och ris eller andra impediment som ligger vid blockgränsen.

Naturliga impediment och värdefulla landskapselement enligt bilaga 3 som är be vuxna med gräs, örter eller ris ska ingå i blocket.

Tillfälliga vattensamlingar där det finns gräs, örter eller ris ska du alltid räkna in i arealen. Permanenta vattensamlingar eller vätar som saknar växtlighet får ingå upp till 0,1 hektar. Om de ligger vid blockgränsen ska du vid behov justera den. Det innebär till exempel att du alltid ska rita bort hållmark, klappersten eller sandområden som gränsar mot havet.

Inslag av annan markklass inom specialklasserna

I en markklassyta kan det ingå områden som per definition är en annan markklass. Om de omsluts av den egentliga markklassen får dessa områden uppgå till maximalt 0,5 hektar var för sig (gäller ej alvarbete). Du ska bedöma utifrån den markklass som utgör mer än hälften av arealen.

Om ett område med annan markklass ligger i markklassytans gräns ska det bli en egen markklass om området är minst 0,1 hektar. En slåtteräng inuti en specialklass ska avgränsas till eget block om den är minst 0,1 hektar.

För alvarbete finns det ingen övre gräns för hur stora områdena som är annan markklass får vara så länge alvarbetet utgör mer än hälften av arealen. Det är ofta stora variationer i ett alvarbete med inslag av djupare och bördigare jord i en i övrigt mycket mager och näringsfattig mark. I vissa fall finns stora sammanhängande områden som tydligt byter karaktär till gårdsstödsberättigande betesmark. Ett sådant område kan behöva avgränsas till betesmark med särskilda värden. De regionala förutsättningarna avgör vad som kan betraktas som ett mindre område som kan ingå och ett större som ska avgränsas.

En betesmark som ligger i kanten av ett alvarbete ska avgränsas som egen markklassyta och annat block. En kant är i detta sammanhang naturliga avgränsningar, såsom stenmurar, permanenta stängsel, vägar eller annat ägoslag. Fastighetsgränser räknas inte som kant.

Mark i renskötselområdet som huvudsakligen används till fritt renbete räknas inte som specialklass.

5.2.1 Skogsbete

Ett skogsbete är jordbruksmark som inte är åkermark och som används till bete. Marken ska betas av djurarterna nötkreatur, får, get eller häst. Om det är andra djurslag eller om marken är obetad ska du inte godkänna den som skogsbete.

Fältskikt

Vegetationen ska innehålla växtarter och marksvampar eller ha en vegetationsstruktur som visar på en långvarig beteshävd. Fältskiktet i skogsbeten har en annorlunda karaktär jämfört med vanliga betesmarker. Det ska finnas gräs, örter och ris som djuren äter i skogsbetet, men det behöver inte finnas i samma omfattning som i betesmarker som berättigar till gårdsstöd. Vegetationen ska vara tydligt betespåverkad av tamdjur. Variationen kan vara stor inom skogsbetet med en blandning av öppna partier med mer foder och tätare områden med sämre foder. Ytor som helt saknar gräs, örter och ris får ingå om de är mindre än 1 000 m².

Träd- och buskskikt

Skogsbetet ska huvudsakligen bestå av skog med ett till övervägande del naturligt föryngrat trädbestånd med tydlig åldersskiktning. Merparten av alla skogsbeten har ett relativt stort inslag av barrträd. Skogsbetesmarken kan också ha många lövträd, fläckvis rena lövbestånd och i sydligaste Sverige och i fjällbjörkskogar kan det finnas skogsbeten som består endast av lövträd. Skogsbeten som ursprungligen har en historia som trädklädd ängsmark, dvs. som användes för slätter med efterbete under 1800-tal, kan även i dag framförallt bestå av lövträd.

I ett skogsbete ska det finnas gamla träd eller på annat sätt kunna visa på att det finns en lång kontinuitet i trädskiktet. Här kan historiska kartor vara till hjälp. Om det finns en struktur av träd och buskar som visar på åldersskiktning och naturlig föryngring, kan det i vissa fall räcka att det finns stubbar som visar på att marken har varit trädklädd i flera trädgenerationer. Ett gammalt träd ska med råge ha passerat avverkningsmogen ålder. Avverkningsmogen ålder varierar med art och var i landet som skogsbetet finns. Skogsbeten som använts som betesmark under lång tid har inte alltid haft möjlighet till naturlig föryngring av trädbeståndet eftersom betesdjuren äter upp plantorna. Under sådana förutsättningar är det godkänt med enbart gamla träd. Lång kontinuitet i trädskikt innebär att ett skogsbete aldrig kan ha varit kalavverkat/föryngringsavverkat under 1900-talet.

Några kännetecken på skogsbete är betespräglad träd- och buskskikt med exempelvis kjolgranar med grenar långt ner, enbuskar på stam, senvuxna träd, spärrgreniga träd och myrstackar.

Skogsbetets skötsel

Skogsbetet ska skötas med plock- och luckhuggning så att blandningen av åldrar och arter av träd och buskar bevaras och utvecklas. Skogsbetet ska skötas så att

gräs, ris och örter som djuren äter gynnas. Skogen får bara föryngras genom självföryngring.

Skogsbetets historia

Markklassen skogsbete syftar i första hand till att bevara kulturhistoriska värden.

Skogsbetets speciella karaktär är ett resultat av en historiskt traditionell skogsskötsel som utgick från de behov som fanns på gården och är rester av så kallad bondeskog eller betad utmark. Det finns andra typer av skogsbeten som under 1800-talet var trädklädd ängsmark med efterbete. Under 1900-talets första hälft övergick dessa till inhägnad ”utmark”, då vinterfodret istället kunde produceras på åkermark.

Skogen har skötts med plock- och luckhuggning som gynnat både foderproduktion och sådant som en gård i äldre tid har behövt i form av virke i olika dimensioner, stängselmaterial, ved, bär, frukt med mera. Trädbeståndet har uppkommit naturligt och de åtgärder som därefter har gjorts har resulterat i en olikåldrig och luckig struktur med mer eller mindre tydliga gläntor. Det kan också finnas kulturspår i form av gamla hägnadsrester.

Bete på skogen

Tänk på att det är skillnad på ”bete på skogen” och det som i miljöersättningen definieras som markklassen skogsbete. När det gäller betad skog så kan även yngre bestånd utan trädkontinuitet vara intressanta ur naturvärdesynpunkt men de är inte skogsbeten enligt miljöersättningens definition. Naturvärdena återfinns då framförallt bland svampar och kärlväxter. Sådana marker kan bedömas som gräsfattig mark, under förutsättning av det finns tillräckligt höga hävdberoende naturvärden och markens värden inte gynnas av en restaurering.

Produktionsskog och igenväxta marker

Produktionsskog som bygger på moderna skogsbruksmetoder med plantering, röjning, gallring eller avverkning får inte ingå i skogsbetet.

Om marken bedöms vara igenväxt och man skulle kunna klassa marken som betesmark, slåtteräng, alvarbete, gräsfattig mark eller mosaikbetesmark efter röjning av igenväxning eller restaurering är den inte skogsbete.

5.2.2 Alvarbete

Alvarbete är jordbruksmark på Öland eller Gotland som inte är åkermark och som används till bete. Marken ska i huvudsak vara alvarmark.

Alvar karaktäriseras av tunt jordlager på kalkstensberggrund. Den består ofta av flera slags naturtyper. Grusalvar med inslag av karsthällmark, kalkgräsmark och

fuktäng är de mest typiska. Markklassen alvarbete finns bara på Öland eller Gotland. Alvarbete kan i vissa fall ha ett relativt glest trädskikt som inte är skog.

Ett alvarbete har glesare med gräs, örter och ris än en gårdsstödsberättigad betesmark, vilket huvudsakligen beror på det tunna jordtäcket som gör att många konkurrenssvaga växter trivs. Det kan finnas stor variation inom ett alvarbete, med inslag av partier med bättre foderproduktion.

Alvarbetet är variationsrikt i sin karaktär och får innehålla mycket naturliga impediment som till exempel karstområden, värdefulla landskapselement utan växtlighet eller partier med tätt eller svåråtkomligt träd- och buskskikt. Detta eftersom de är naturliga inslag i ett alvarbete.

När du bedömer om du ska rita bort en yta ska du utgå från att alvarbete i grunden har en svag växtlighet. Det är alltså bara mark som saknar gräs, örter och ris eller områden som djuren inte kommer åt som du ska rita bort. Exempel på detta är ren hållmark eller täta partier med enbuskar eller tok.

5.2.3 Mosaikbetesmarker

Mosaikbetesmarker är betesmarker med särskilda värden som har över 50 procent inslag av pro rata-element, dvs naturliga impediment, värdefulla landskapselement och ytor med tätt träd- och buskskikt som saknar tillräckligt med gräs och örter. Markklassytan med mosaikbetesmarker får dock inte ha en täckningsgrad för pro rata-element på mer än 90 procent. För kriterier för värden se kap. 5.1.2

När det gäller mosaikbetesmarker behöver du vara särskilt uppmärksam på skillnader i pro rata och igenväxningsvegetation, se kap. 5.5. En mark med hög andel pro rata är inte per automatik mosaikbetesmark om den egentligen är en betesmark med särskilda värden som är igenväxt. Det betyder att du måste bedöma det grundläggande kravet för mosaikbetesmark, dvs att den har över 50 % pro rata-element utan att ta med igenväxningsvegetationen i beräkningen.

5.2.4 Gräsfattiga marker

Gräsfattiga marker ska ha höga naturvärden som är beroende av bete eller slåtter för att bevaras och utvecklas. Markens värden ska vara beroende av befintliga strukturer i till exempel träd- och buskskikt.

De gräs och örter som växer på marken ska som helhet inte växa så tätt att marken uppfyller kraven för definitionen för gårdsstödsberättigad betesmark.

Om marken bedöms vara igenväxt och där man skulle kunna klassa marken som betesmark, slåtteräng, alvarbete, skogsbete, mosaikbetesmark eller fåbodbete efter röjning av igenväxning alternativt restaurering får den inte räknas som gräsfattig mark.

Med höga naturvärden avses ett eller flera av följande kriterier:

1. öppet vattenområde mellan landstrand och yttre vassbälte där ej avbetad vegetation utgör en yttergräns eller yttre gräns med öppet vatten (blå bård).
Betesmark som står helt eller delvis under vatten under året och har höga naturvärden i form av insekter, groddjur, vadare och andra fågelarter som är beroende av att marken hävdas. Exempel på denna typ av mark är blå bård, översvänningsmarker etc. Marken ska kunna betas någon del av året.
2. att marken har förekomst av arter som är beroende av bete eller slåtter och som motsvarar minst ett av följande alternativ:
 - a. är hotade, dvs. rödlistans kategorier VU (sårbar), EN (starkt hotad) eller CR (akut hotad)
Hotade arter finns i rödlistan och information om vilka arter som har registrerats på en viss mark kan finnas i Artportalen.
 - b. är markerade som B eller N i bilaga 1 till artskyddsförordningen (2007:845),
Se bilaga 4
3. att marken har värden som är beroende av bete eller slåtter och som motsvarar minst ett av följande alternativ:
 - a. består av naturtyperna grässandhed (2330), rissandhed (2320), sandstäpp (6120), torra hedar (4030), rikkärr (7230), löväng (6530) eller trädbärande betesmark (9070). Dessa är listade i bilaga 4 till förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.
Betesmarker som har inventerats i ängs- och betesmarksinventeringen har även inventerats med avseende på naturtyp. Objekten finns i databasen TUVÅ. TUVÅ-databasen är inte heltäckande, dvs. det kan finnas marker som har relevanta naturtyper som inte är med i databasen.
Tänk på att det inte räcker att naturtypen finns i TUVÅ, den måste också uppfylla grundläggande krav för markklassen, dvs. inte vara restaureringsmark. Se bilaga 4 för länkar till vägledning för respektive naturtyp.
 - b. är skoglig värdekärna, nyckelbiotop eller objekt med naturvärde, biotopskyddstyp enligt förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. eller hänsynskrävande biotop enligt Skogsvårdslagen. Nyckelbiotop och objekt med naturvärde är begrepp definierade av Skogsstyrelsen, se bilaga 4.

Om det finns en hotad art som gynnas av igenväxning i en annan markklass än gräsfattiga marker kan undantag göras enligt 3 kap. 17 § punkt 5 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2022:28) om miljöersättningar, djurvälståndersättningar och kompensationsstöd.

5.3 Fäbodbete som inte ger rätt till gårdsstöd och kompensationsstöd

Fäbodbete är jordbruksmark som inte är åkermark och som används till fritt bete eller bete i storhägn vid en fäbod som har godkänts av stödmyndighet. Marken ska betas av djurarterna nötkreatur, får, get eller häst. Häst är godkänt i kombination med övriga djurarter. Som fäbodbete räknas endast mark som fastställts som fäbodbete. Mark i renskötselområdet som huvudsakligen används till fritt renbete räknas inte som fäbodbete.

Ytor med ett träd- eller buskskikt som är svåråtkomliga för betesdjuren eller som saknar gräs, örter eller ris på grund av ett tätt träd- och buskskikt, naturliga impediment eller värdefulla landskapselement (se bilaga 3) får ingå i arealen så länge dessa ytor inte utgör sammanhängande områden som var för sig överstiger 0,1 hektar. Naturliga impediment och värdefulla landskapselement enligt bilaga 3 som är bevuxna med gräs, örter eller ris ingår alltid i blockarealen.

Läs mer i Riktlinjer för fäbodplaner inom miljöersättningen för fäbodparter i strategisk plan 2023–2027.

5.4 Våtmark

Ägoslaget våtmark avser sådan mark där vatten under stor del av året finns nära, under, eller strax över markytan samt vegetationstäckta vattenområden. Även vatten med vegetationsfria ytor och där vattennivån tillåts variera med de naturliga säsongsvariationerna räknas som/ingår i begreppet våtmark.

Småvatten avser en vattensamling med permanent vattenspegel och innefattas i definitionen av våtmark.

Tänk på att om marken har ett våtmarksåtagande så kan åtagandet i en del fall vara större än själva våtmarksblocket (blocket med vattenspegel och den våtmark som inte betas eller slås, ägoslag våtmark, grödkod 82). Om du vill ändra gränserna på omgivande betesmark ska du kontakta en ansvarig handläggare för våtmarker på länsstyrelsen eftersom dessa block också kan ingå i det fastställda våtmarksåtagandet.

Läs mer i Riktlinjer för miljöersättningen för skötsel av våtmarker och dammar i strategisk plan 2023–2027.

5.5 Igenväxning

Igenväxning är ett skötselvillkor och ska bedömas först efter att du gjort en ägoslagsbedömning där du fastställt att det är betesmark och efter att du bedömt pro rata. Om det är en mark med specialklass ska du bedöma igenväxningen efter att du har bedömt gränserna för markklassen.

5.5.1 Vad är igenväxning?

Igenväxningsvegetation är vegetation som med sin beskuggning och konkurrens riskerar att skada de hävdgynnade natur- och kulturvärden som miljöersättningen ska gynna, och ska därför hållas borta. Observera att betesmarker naturligt har en stor variation i förekomst av träd och buskar. Många marker innehåller träd och buskar som visar spår av tidigare hävd. Sådana träd och buskar ska du inte, när de befinner sig i ett hävd tillstånd, betrakta som igenväxning. Om de inte längre befinner sig i ett hävd tillstånd utan breder ut sig över marken, ska träden och buskarna betraktas som igenväxning. Stödet eftersträvar inte att alla betesmarker och slätterängar ska se likadana ut, utan den individuella variation som finns ska bevaras. Enstaka ersättningsträd som på sikt ska ersätta äldre träd som naturligt tillhör hävdad betesmark ska vara kvar. Tätare vegetation är tillåtet i svåråtkomliga lägen, till exempel i branter.

Du ska anse marken igenvuxen om:

- Träd och buskar som har etablerats när hävden varit för svag och skadar den hävdgynnade markvegetationen.
- Gamla, betespräglade träd är trängda eller skadade på grund av igenväxning runt omkring.
- Träd och buskar som har etablerats när hävden varit för svag skadar eller riskerar att skada värdefulla landskapselement.
- Ett betydande antal träd eller buskar av igenväxningskaraktär förekommer i tidigare öppna lägen. Exempelvis kan det vara:
 - bestånd av träd som är raka och lika gamla och som skuggar grässvålen,
 - bestånd av en, nypon, björnbär och liknande buskar som breder ut sig över stora områden
- Röjda buskar, grenar och kvistar som hindrar djuren från bete eller om röjningsresterna påverkar markvegetationen negativt.

Sly ska ingå i igenväxningsbedömningen efter årsskiftet av sin andra växtsäsong. Täta och svårtillgängliga områden av sly och unga träd ska bedömas som ej betesmark. Sly räknas inte som igenväxning om det är två år eller yngre. Om marken har mycket tätt med yngre sly ska du istället fundera över om marken uppfyller betesmarksdefinitionen. Om sådan mark kräver återkommande röjning med täta intervaller då är det mer att likställa med mark som kräver restaureringsåtgärder för att bedömas som betesmark.

En grundregel är att alltid använda den breda pennan vid bedömning av igenväxning. Ett riktvärde är att en åtgärdsyta för igenväxning bör vara större än 0,05 hektar. Det kan dock finnas fall då igenväxningen är så allvarlig och uppenbar att det finns anledning att sätta igenväxning även om ytan är 0,05 hektar eller

mindre. Exempel på detta kan vara värdefulla träd som är trängda av yngre träd och buskar.

En ensam dunge eller buskage som är igenvuxen i en i övrigt välskött betesmark bör inte betraktas som igenväxning om den är maximalt 0,05 hektar. Om det finns igenväxning runt omkring eller om det finns flera dungar eller buskage i närheten av varandra ska hela denna yta betraktas som igenvuxen.

I normalfallet ska du inte bedöma marken som igenvuxen om:

- Endast enstaka träd och buskar som har etablerats när hävden blivit för svag förekommer.
- Om det efter bortförsl av röjda träd och buskar ligger kvar rester som inte påverkar betet eller markvegetationen.
- Det finns dungar som behövs som skydd för djuren och som inte skadar värdena i marken.

Beskriv tydligt i åtgärdsytan eller på kontrollpunkt vad igenväxningen består av och hur gammal den är. Du ska beskriva igenväxning så tydligt att lantbrukaren förstår vad som ska röjas för att marken inte längre ska vara igenvuxen.

5.5.2 Igenväxning och pro rata

Tänk på att *pro rata* bedömningen och igenväxningsbedömningen är två olika bedömningar som görs på samma mark och i olika steg.

Pro rata är en grundläggande bedömning av ägoslaget betesmark och gäller för de betesmarker som är gårdsstödsberättigande. Se kapitel 4.4.

Igenväxning är ett generellt skötselvillkor inom miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slätterängar.

Det innebär följande alternativ:

- Pro rata-ytan och igenväxningsytan överlappar varandra och är identiska.
- Pro rata-ytan och igenväxningsytan överlappar varandra delvis och får därmed egna gränser.
- Pro rata-ytans gräns sammanfaller inte alls med någon igenväxning.

5.5.3 Igenväxning specialklasser

Bedömning av igenväxning i skogsbete, alvarbete och gräsfattiga marker kräver hänsyn till dessa markers särskilda förutsättningar, karaktärer och strukturer, som i vissa delar skiljer sig från gårdsstödsberättigade betesmarker och slätterängar och även mosaikbetesmarker.

5.5.3.1 Skogsbete

När du bedömer om det finns igenväxning i skogsbete ska du skilja på åtgärder som hör till traditionell, löpande skötsel, såsom plock- och luckhuggning (se kapitel 5.2.1) och om det krävs en mer omfattande och brådsakande åtgärd. Trädskiktet ska helst vara flerskiktat, alltså bestå av träd i olika åldrar. Det är särskilt viktigt att titta på hur åldersfördelningen har varit och är. Tänk på att föryngring av träd behövs. Ett återupptaget bete efter långt uppehåll, eller ett svagt bete kan ha gjort att både träd- och buskskikt har blivit så tätt att det i allt för stor grad hindrar ljuset att nå marken. Därmed försämras förutsättningarna för de arter som trivs i skogsbetesmiljön. Det är bra att utgå från att det bör finnas gläntor eller luckor i ungefär den omfattning som kan ha funnits längre tillbaka i tiden.

5.5.3.2 Alvarbete

När du bedömer om det finns igenväxning på alvarbete behöver du lägga särskild vikt vid att alvarbetet är mycket magert och att buskar och träd präglats av det. Det gör det bland annat extra svårt att göra åldersbestämningar. Det är viktigt att tänka på att i rimlig omfattning fyller buskar och träd en funktion för att hålla kvar fukt, både genom beskuggning och barriärer i form av rumsindelade grupper och stråk av buskar och/eller träd. Den extrema torra som drabbat Öland och Gotland på senare år gör det extra viktigt att vara observant på detta. Jämfört med gårdsstödsberättigande betesmarker är alvarbeten generellt mer buskrika.

5.5.3.3 Mosaikbetesmark

Bedömning av igenväxning i mosaikbetesmark ligger i linje med bedömningen av igenväxning i betesmark med särskilda värden. Mosaikbetesmarken kan vara mer buskrik än en betesmark utan att vara igenväxt, se kap. 5.5.

5.5.3.4 Gräsfattig mark

När du bedömer om det finns igenväxning i en gräsfattig mark ska du utgå från grunderna för markklassen, se kap. 5.2.4. Gräsfattig mark kan variera mycket, från naturtypen sandstapp till mycket trädrika marker. En särskild utmaning är att bedöma igenväxning i trädrika marker. Träd-, och ibland även buskskikt, har på grund av upphörd eller svag hävd med tiden fått en struktur som gör att det finns en beskuggning som missgynnar foderproduktionen, men som gynnar vissa naturvärden knutna till halvöppna miljöer. Det betyder inte att det får fortsätta att förtätas.

5.6 Komplement inom miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slåtterängar

Det här kapitlet riktar sig till dig som ajourhåller markklasser.

Följande komplement finns inom miljöersättningen för betesmarker och slåtterängar:

- Manuell slåtter
- Höhantering
- Efterbete
- Svårtillgängliga platser

För slåtterängar med särskild skötsel är det möjligt att godkänna alla komplement. Komplementet svårtillgängliga platser är möjligt att godkänna för alla markklasser som sköts med särskild skötsel.

För samtliga komplement gäller att de ska syfta till att bevara och förstärka markens naturvärden. Det innebär att varje nytt beslut om komplement måste motiveras utifrån att det gynnar biologisk mångfald. Minsta komplementyta som kan godkännas är 0,1 ha.

5.6.1 Manuell slåtter

Grundförutsättningar för att komplementet manuell slåtter ska kunna godkännas:

- Förutsättningarna för slåttern gör att det inte är praktiskt möjligt att använda andra redskap än de som räknas till manuella eller motormanuella. Det kan gälla om slåtterängen är stenbunden, trädrik, blöt eller har en arrondering som är komplicerad.
- Slåtterängen har naturvärden som kan ta skada av andra metoder än manuell slåtter.

De redskap som är godkända är lie, motormanuell slåtterbalk eller andra motormanuella metoder, under förutsättning att de ger ett klippande eller skärande resultat. Hästdragen slåtterbalk och röjsåg med klinga är godkända metoder. Röjsnöre är tillåtet om det krävs för att hålla efter ohävdsarter eller årsskott av sly. För att räknas som manuell slåtter ska den som utför slåttern ha fötterna på marken och inte sitta i eller på ett fordon. Vid slåtter med hjälp av hästdragen slåtterbalk räcker det med att hästen har hovarna på marken.

Behovet och därmed omfattningen av manuell slåtter varierar. Ofta är det möjligt och lämpligt att slå det mesta med hjälp av traktorburet redskap och komplettera med manuell slåtter. Komplementet kan godkännas för hela ängen även om det på en liten del, upp till 25 procent, slås med traktorburet redskap.

5.6.2 Höhantering

Komplementet höhantering kan godkännas om det främjar slåtterängens naturvärden. Komplementet syftar till att gynna fröspridning av örtartade ängsväxter, dvs. inte gräs och halvgräs.

Höhantering innebär att lantbrukaren ska torka höet på slåtterängen genom vändning, hässjning eller volmning och sedan föra bort det från marken. Det ger ökad möjlighet för ängsväxternas spridning. För att komplementet ska främja

naturvärden ska det finns en värdefull ängsflora eller en fauna som är beroende av ängsväxter.

Om slåtterängens värden enbart är knutna till fåglar eller träd gynnas inte dessa värden av komplementet och komplementet ska inte godkännas på sådana marker.

5.6.3 Efterbete

Komplementet efterbete kan fastställas om det främjar slåtterängens naturvärden.

De flesta slåtterängar gynnas av efterbete för att bevara och förstärka slåtterängens naturvärden. Efter slåttern i juli hinner det ofta bli en bra återväxt som historiskt var en viktig foderresurs för gården. Betesdjuren hjälper till att hålla nere återväxten. Dessutom bidrar deras tramp till fröspridning genom att skapa jordblottor.

Marken kan också berättiga till ersättning för efterbete när det finns höga värden knutna till fåglar. Djurens bete samt tramp kan skapa en variation i grässvålen. Denna variation ökar förutsättningarna för de insekter som vadarfåglarna lever av

5.6.4 Svårtillgängliga platser

Grundförutsättningar för komplementet svårtillgängliga platser i väglöst land för slåtterängar och betesmarker med särskild skötsel:

Omfattar markklasserna: Slåtterängar med särskilda värden, betesmark med särskilda värden, mosaikbetesmarker, alvarbete, skogsbete och gräsfattiga marker.

En grundförutsättning för att en mark ska räknas som mark i väglöst land är att det inte finns någon väg som leder dit, som det går att köra med bil eller traktor. Det är endast med fyrhjuling eller till fots det går att ta sig till marken.

Ett riktmärke för avståndet mellan där väg slutar och marken börjar är att det är minst 3 kilometer gångväg eller minst 5 kilometer med fyrhjuling. I särskilt besvärlig terräng kan kortare sträckor godkännas.

Grundförutsättningar för komplementet svårtillgängliga platser på betesmarker på öar som sköts med särskild skötsel:

Omfattar markklasserna: Betesmark med särskilda värden, mosaikbetesmarker, alvarbete, skogsbete och gräsfattiga marker.

En grundförutsättning för att en betesmark med särskild skötsel ska räknas som svårtillgänglig plats är att den ligger på en ö utan fast landförbindelse oavsett avståndet. Med fast landförbindelse menar vi öar med bilfärja och/eller broförbindelse.

När det gäller öar så spelar det inte någon roll om gården eller bostaden ligger på ön eller inte. Det finns alltid kostnader som är kopplade till att ha betesmark på öar utan fast landförbindelse.

6 Redigering av block

6.1 Blockuppdatering

Du som granskar jordbruksmark har en viktig roll i arbetet med att hålla blockdatabasen uppdaterad och korrekt. Du ska bedöma om blocket är korrekt utifrån de kvalitetskrav som finns uppsatta för korrigering av blockgränser och pro rata avdrag. Du ska jämföra samtliga delar av block/skifte/markklassgränsen med befintliga gränser. Även förändringar i pro rata avdraget ska justeras på blocknivå. Alla bedömningsytor över 0,05 ha med mer än 10 % pro rata ska generera en blockuppdatering när det är nytt bedömningsresultat.

Om det finns mer jordbruksmark i direkt anslutning till blocket och det inte finns något skäl till blockgränsen, då ska du lägga till angränsande mark till blocket förutsatt att det är samma lantbrukare som förfogar över marken.

För att mäta arealer ska du använda ortofoto och kan ta hjälp av GPS eller DGPS. För mätning av avstånd är även avståndskikare, famnstake och liknande instrument tillåtna. Observera att stegning inte är tillåten som mätmetod.

6.1.1 Gäller för kontroll

Om de skapade kontrollskiftena ska rapporteras för blockredigering är det viktigt att kommentera om skiftesgränsen/åtagandeytan inte ansluter direkt till den korrekta blockgränsen. Om du gjort en ändring som ska leda till att blocket redigeras så ska du notera detta i kontrollpunkterna för blockuppdatering. Tänk på att blocket ska redigeras när

- du justerat pro rata avdraget på blocket
- blocket är satt till ej stödberättigad jordbruksmark
- blocket ska ändra åkermarkstyp
- ändringar av både areal och nivå på markklasser
- blocket saknar attribut för trädjordbruk och det bedrivs trädjordbruk på åkermarken

6.2 Redigering av block mot annat än jordbruksmark

När ett blocks yttergränser ligger mot annat än jordbruksmark ska blockets gräns gå i kanten av jordbruksmarken och inte inkludera exempelvis ett hus, en väg eller ett permanent upplag.

6.3 Delning av ett block

Dela block om det finns:

- Linjeelement/brukningshinder exempelvis öppna diken, stenmurar, vägar eller vattendrag som går igenom hela blocket. Om det finns linjära brukningshinder som skär igenom ett block ska du hantera det olika beroende på vad det är för typ av brukningshinder samt om brukningshindret ligger på åkermark eller betesmark. För att ett sådant brukningshinder ska vara blockdelande ska marken inte kunna brukas som en enhet.
- Olika ägoslag inom blocket, exempelvis att den ena delen är åkermark och en annan är betesmark enligt definitionerna.
- Olika åkermarkstyper på samma block, exempelvis åkermark i växtföljd eller permanent gröda.
- Dubbelstängsel som delar ett block och där marken mellan skiftena inte används till jordbruksverksamhet ska delas med dubbellinje oavsett bredd.

Det finns undantag när du inte ska dela block när blocket har flera åkermarkstyper. Dessa är:

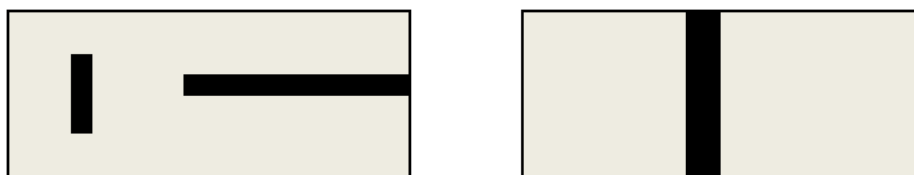
- Områden där det söks olika åkermarkstyper (d.v.s. permanent gröda, permanent gräsmark eller åker) om ytan blir mindre än 0,1 hektar. Men gör en blockavvikelseyta med förklarande text.
- Skyddszoner ska inte delas för att utgöra egna block.

6.3.1 När du ska dela ett åkermarksblock

Om ett linjeelement eller ett annat linjärt brukningshinder helt genomkorsar ett åkermarksblock på ett eller flera ställen ska du dela blocket (det gäller inte linjeelementet obrukad fältkant som är en del av åkermarken).

För linjeelement gäller följande: Om bredden på linjeelementet är upp till 2 meter och utgör en gräns mellan odlingsenheter ska du göra delningen mitt i elementet. Om linjeelementets bredd överstiger 2 meter ska blockgränsen gå i åkerkanten så att det blir en dubbel blockgräns. Se figur till höger nedan.

Om ett linjeelement finns inom ett åkermarksblock men inte kan anses dela blocket, ska elementet ingå i blockarealen om bredden är upp till två meter. Om bredden på linjeelementet är över två meter på åkermark ska du rita bort det från blocket. Se även figur till vänster nedan.

Figur 1.

Figur till vänster: Om bredden på ett internt linjeelement är upp till två meter ska det inkluderas i åkermarksblockarealen. Om bredden är över två meter ska det behandlas som ett brukningshinder. Linjeelementen diken och stenvägar som finns inuti ett betesmarksblock inberäknas i pro rata bedömningen.

Figur till höger: Om bredden på linjeelementet som delar blocket är upp till två meter kan det inkluderas i blockarealen genom att blocket delas i två nya block med en enkellinje som läggs mitt i elementet. Är linjeelementet som delar blocket bredare än två meter ska blocket delas med en dubbel linje som läggs på var sida om elementet.

Du mäter bredden från den del av åkern som uppfyller åkermarksdefinitionen. D.v.s. den delen som är brukningsbar. Är det sly och stenbundet så räknas det in i linjeelementets bredd.

För andra linjära brukningshinder till exempel vägar och vattendrag, som inte faller under definitionen för linjeelement gäller att du ska rita bort dem med dubbel blockgräns oavsett bredd vid en delning. Vägar och vattendrag är i stort sett alltid blockdelande. Brukningsvägar som inte är permanenta och där marken är lämplig att användas i växtföljd ska ingå naturligt i åkermarken och ska inte leda till att du gör en blockdelning eller ritar bort den från arealen. Observera att diken ska du räkna som linjeelement och att tvåmetersregeln gäller.

Även om det ibland förekommer korta förbindelser mellan skiften kan det allmänna intrycket ändå vara att skiftena är skilda odlingsenheter. Det kan till exempel finnas körvägar mellan skiften eller trummor som fungerar som överfarter över diken. Om du vid fältbesök bedömer att marken på grund av ett dike inte brukas som en enhet ska du dela blocket. Om du bedömer blocket endast med hjälp av skärmgranskning och det är svårt att avgöra om ytorna brukas som en enhet ska du inte dela blocket. I vissa områden finns det åkermarksblock med många små grunda diken till exempel tegdiken i Norrland. Traditionellt brukar lantbrukaren oftast dessa block som en enhet och du ska då inte dela blocket.

6.3.2 När du ska dela ett betesmarksblock

Det finns ingen anledning att dela ett betesmarksblock bara för att det består av flera skiften, såvida det inte genomkorsas av vägar eller vattendrag. För ett blockdelande vattendrag gäller att det delar blocket med en dubbellinje. Om vattendraget är litet behöver du inte dela blocket. Djuren ska då kunna ta sig över

vattendraget utan problem. En riktlinje är att om vattendraget är bredare än två meter i huvudsak ska du rita bort det.

För vägar och vattendrag och andra brukningshinder som inte faller under definitionen för landskapselement gäller samma regler som för åkermark.

Linjeelement som uppfyller grunddefinitionen för betesmark (gäller främst betade diken eller diken som slås) ska ingå naturligt i betesmarken och ska inte leda till blockdelning eller att du ritar bort dessa ur blockarealen, se även kapitel 4.3.,

Du ska också dela ett betesmarksblock om en del är markklass av specialklasserna och en del är markklass dom klassas in som gårdsstödsberättigande betesmark.

6.4 Slå ihop block

Två (eller flera) block ska du slå ihop om det finns överenskommelse med lantbrukaren via till exempel brukaranmäld ändring eller samförstånd vid fältbesök och det inte finns några fysiska eller administrativa gränser mellan blocken som hindrar sammanslagning. Fysiska gränser är exempelvis vägar och vattendrag.

Fastighetsgränser i en blockgräns utgör i sig inget hinder för blocksammanslagning men är en indikation på att det kan vara olika lantbrukare på blocken. Betesmarker där det ena blocket har markklass men inte det andra ska endast slås ihop om det finns tillräcklig information för att skapa ny markklass.

Administrativa gränser där du inte ska överväga att slå ihop block är exempelvis

- regiongräns
- olika lantbrukare som söker stöd på blocken
- olika ägoslag
- olika typer av ägoslaget åkermark
- betesmarker där det ena blocket ger rätt till gårdsstöd, men inte det andra

6.5 Tidigare fältbesökt mark

Vid kontroll/ajourhållning av marker som tidigare fältbesökts ska du förhålla dig till tidigare fältbedömningar. Kontrollera gränser och pro rata bedömningar så att inga förändringar har inträffat och att tidigare bedömningar av fältpersonal inte varit felaktiga. Vid behov korrigeras gränsen.

Justera gränsen när du är säker på att den blir mer korrekt efter redigering. Kvalitetskraven vid en kontroll är desamma oavsett om marken tidigare granskats/kontrollerats eller inte.

6.6 Fastställande av ägoslag

6.6.1 Nysökta marker

Nysökta marker ska uppfylla definitionen för det sökta ägoslaget redan 1 januari det aktuella ansökningsåret när det söks miljöersättning på marken. För gårdsstödet gäller att marken är stödberättigande från 31 mars till 31 oktober.

Nysökta betesmarker ska ha tydliga inslag av hävdgynnad flora eller ha höga natur- eller kulturvärden knutna till slätter- eller beteshävd och får inte vara åkermark. I tveksamma fall är det förekomsten av hävdgynnade arter som avgör om du kan klassa om marken till betesmark. Om det tidigare har varit åkermark så gäller samma regler som för omställning från åker till bete.

Nysökta åkermarker med grödkod 60 (träda) är undantagna aktivitetskravet i de fall där marken tydligt har använts till växtodling föregående år. Om marken inte har använts till växtodling föregående år måste aktivitetskravet vara uppfyllt senast sista oktober det året den söks in.

6.6.2 Omklassning av ägoslag

För att klassa om betesmark till åkermark måste det bedömas om markens natur- och kulturvärden skadas av åtgärden¹. På de flesta betesmarker gäller därför att man inte får kultivera eller nyodla marken, även slätterängar omfattas.

För att klassa om åkermark till betesmark är grundregeln att marken inte längre uppfyller definitionen av åkermark. Enbart storlek på åkermarken är inte skäl nog att ändra ägoslag till betesmark.

Exempel på när åkermark kan ändras till betesmark är:

- Åkermarken är liten och flikig, vilket gör att den inte längre kan användas för växtodling.
- Åkermarken är liten och har spridd förekomst av sten eller andra impediment, vilket gör att den inte längre går att använda för växtodling.
- Det finns spridda natur- och kulturvärden på åkermarken som motsvarar särskilda värden.

Åker med vallgröda eller någon annan växtodlingsgröda kan aldrig klassas om till betesmark. Undantag kan du göra för ytor med gräsinsådd runt en våtmark där syftet är att marken ska skötas som betesmark.

Betesmarken ska också vara betad, slagen eller putsad senast den 31 oktober det året den söks in, det gäller även nysökta marker.

¹ Se 9§ i Statens jordbruksverks föreskrifter (2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket

6.7 Snötäckta och översvämmade marker

Tänk på att för att kunna genomföra fältbedömning av block/skiften får marken inte vara så täckt med snö att det inte går att se vad som växer på marken. Avvakta även med att fältgranska marker som är översvämmade eller mycket blöta om du inte kan göra en säker bedömning av marken.

7 Kvalitetskrav

7.1 När du ska ändra en gräns

Kvalitetskravet enligt artikel 68 i Europaparlamentet och rådets förordning (EU) 2021/2116 om finansiering, förvaltning och övervakning av den gemensamma jordbrukspolitikerna är att blockdatabasen ska ha en kvalitet motsvarande kartdatabaser upprättade i skala 1:5 000 vilket enligt JRC (kommissionens forskningsorgan) motsvarar ett geometriskt medelfel på 2,5 m. Vissa brytpunkter kan ha ett större fel, vissa mindre, men strävan ska vara att hålla en sådan noggrannhet att medelfelet inte överskrider 2,5 m.

Om du upptäcker tydliga fel i blockets avgränsning på mer än 2,5 m i skala 1:3000 ska du rätta dem, om den felaktiga ytan är mer än 0,01 hektar.

Gränsen på 0,01 hektar ska inte ses som en absolut gräns utan som en ungefärlig gräns på hur pass stort ett fel måste vara för att du ska rätta det. Meningen är inte att du hela tiden noggrant ska mäta avvikelser innan du fattar ett beslut, utan tanken är att du ska bygga upp en känsla för när ett fel behöver rättas. Om du har börjat att redigera ett block ska du även justera andra fel som är mindre än 0,01 hektar så länge du är säker på att gränsen blir bättre efter din ändring.

När du kontrollerar blockgränser som grundar sig på mer subjektiva bedömningar som en otydlig gräns mellan betesmark och skog är det i praktiken mycket svårt att använda sig av gränsen 2,5 m. I dessa fall gäller det att skapa sig en uppfattning om gränsen är rimlig eller inte, genom att jämföra ortofoto med verkligheten i fält.

7.2 Hantering av GPS vid granskning i fält

Samma kvalitetskrav gäller vid fältgranskning i ajourhållning som vid fältkontroll. Vid fältbesök är det viktigt att inte endast arealuppgiften tas fram utan också en riktig geometri som kan användas i olika sammanhang. Geometrin från fält ska överföras till blockdatabasen och göras tillgänglig i Basen. Om det är svårt att se på ortofotot hur du ska lägga en gräns och en DGPS finns tillgänglig ska den användas för att rita in korrekt geometri. Med DGPS avses GPS med en lägesnoggrannhet på 1,5 meter eller bättre.

1. I första hand ska en handdator med aktuellt ortofoto och aktuella blockgränser användas. I fältarbetet verifieras att blockgränserna är

korrekta. Gränser som inte är korrekta redigeras på plats. Vid osäkerhet kring hur en gräns ska läggas, använd DGPS.

2. I andra hand ska GPS-funktionen användas som orienteringshjälp och som hjälp för att manuellt bestämma gränsen. Det är i de fall DGPS inte kan användas eller om tillräcklig noggrannhet inte kan erhållas (till exempel om DGPS inte finns tillgänglig, funktionen saknas, GPS-signaler är för svaga eller korrigeringssignal från SWEPOS över GSM-nätet inte kan erhållas).
3. Om handdator inte finns tillgänglig ska papperskarta i skala 1:5 000 eller högre detaljnivå användas. Blockgränser ritas in/korrigeras på kartan i fält. Blocket redigeras sedan i Basen.

För GPS-användning se vidare manual för handdatorn.

8 Flödesschema för fältgranskning av block

Flödesschemat är ett stöd när du ska bedöma jordbruksmark utifrån olika ägoslag. Flödesschemat är inte heltäckande men tar upp alla bedömningssteg där du sedan kan hitta mer fördjupande instruktioner i övriga kapitel.

8.1 Bedömning av åkermark i fält – steg för steg

Utgå från följande frågor för att underlätta bedömningen av vad som är åkermark. Besvara frågorna i den ordning de kommer, tänk på att dessa frågor endast är en vägledning i flödet att bedöma åkermark och tydligare instruktion finns i tidigare kapitel.

Används marken för jordbruksverksamhet?

- Om det bedrivs annan verksamhet än jordbruksverksamhet på marken, ska du bedöma om marken huvudsakligen används till jordbruksverksamhet.

Bedöm ägoslaget - Är marken lämplig till växtodling?

- Områden där marken är så försumpad eller där det växer så mycket buskar/sly att marken inte kan användas till växtodling ska du rita bort från arealen.
- Om marken inte är lämplig för växtodling men används och uppfyller grunddefinitionen för betesmark, ska du ändra ägoslag till betesmark.

Nysökt mark som bedöms som betesmark eller slåtteräng

- Om den nysökta marken inte är lämplig för växtodling men bedöms kunna uppfylla betesmarksdefinitionen ska du inte byta ägoslag till betesmark utan att kontrollera att lantbrukaren kan sköta marken som betesmark.

- Om marken inte kan skötas som betesmark ska den underkännas som jordbruksmark.

Bedöm åkermarkstyp

- Ändra alltid åkermarkstyp om grödan inte överensstämmer med tillåten gröda för:
 - Åkermark i växtföljd.
 - Åkermark med permanent gröda.
 - Åkermark med permanent gräsmark.

Bedöm om aktivitetskravet är uppfyllt de två senaste åren

- Om ett block eller en del av ett block inte haft aktivitet på två år eller mer ska du ta bort delen eller om det är hela blocket sätta det till ej stödberättigande.
- Det finns undantag från tvåårsregeln gällande permanenta grödor där du inte ska sätta mark till ej stödberättigande som saknat aktivitet under två år.

Ska blocket utökas, delas eller slås ihop med angränsande åkermarksblock?

- Bedöm om blockets gränser stämmer

Finns det brukningshinder såsom vägar, byggnader, åkerholmar, kraftledningsstolpar, berg i dagen, dammar och landskapselement på åkermarken?

- Bedöm om brukningshinder ska ritas bort eller lämnas kvar i blockarealen.

8.2 Bedömning av betesmark i fält – steg för steg

Utgå från följande frågor för att underlätta bedömningen av vad som är betesmark. Besvara frågorna i den ordning de kommer. Tänk på att dessa frågor endast är en vägledning i flödet att bedöma betesmark och tydligare instruktion finns i tidigare kapitel. Bedömning av specialklasser i fält se kapitel 5 som riktar sig till ajourhållare av markklasser.

Används marken för jordbruksverksamhet?

- Om det bedrivs annan verksamhet än jordbruksverksamhet på marken, ska du bedöma om marken huvudsakligen används till jordbruksverksamhet.

Bedöm ägoslaget - Har marken gräs och örter som djuren äter?

- Uppfyller marken någon av betesmarksdefinitionerna?
- Om marken används i växtföljd och uppfyller åkermarksdefinitionen ska ägoslaget ändras från betesmark till åkermark.

Används betesmarken/slätterängen?

- Enligt grunddefinitionen för betesmark gäller att om marken inte har använts på de två senaste åren ska den inte godkännas som betesmark. Tänk på att marken kan skötas antingen genom bete, avslagning eller putsning.

Ska blocket utökas, delas eller slås ihop med angränsande betesmarksblock?

- Bedöm om blockets gränser stämmer

Finns det ohävdarter eller brukningshinder såsom vägar och byggnader på betesmarken?

- Rita bort alla sådana ytor som är 0,01 ha eller större.

Finns det naturliga impediment, landskapselement, dungar utan fodervärde etc. Gör en pro rata bedömning.

- Ytor som är större än 0,05 ha är inte jordbruksmark och du ska rita bort sådana områdena från betesmarken.
- Följ metoden för bedömning av pro rata.

OBS för specialklasser gäller inte pro rata bedömning. Se beskrivning i kap 5.2.

I detta ärende har biträdande avdelningschefen Peter Krause beslutat. Tuula Saarimäki har varit föredragande.

Peter Krause

Tuula Saarimäki

Yttrandet har signerats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Bilaga 1

Landskapselement i betesmark och slåtteräng

Landskapselement	Definition
Punktelement	
Byggnadsgrund	En högst 200 kvadratmeter stor byggnadsgrund eller byggnad utan fungerande tak som hör samman med tidigare markanvändning/ hushållning. Grunden består av en eller flera tydliga grundstenar eller hörnstenar samt eventuellt spismursröse. Marken innanför grundens ytterväggar inkluderas.
Fornlämning	Fornlämningar enligt kulturmiljölagen (1988:950) och som är ovan jord.
Odlingsröse, stentipp	Odlingssten samlad i rösen eller tippar.
Linjeelement	
Stenmur	Murarna är uppförda i ursprungligt syfte att hägna in eller stänga ute boskap eller att avgränsa brukningsenheter. Muren är ursprungligen upplagd med huvudsakligen flera skikt sten.
Öppet dike	Öppet, i huvudsak anlagt, dike för dränering. Diket är vattenförande någon del av året.

SJVFS 2022:29

Bilaga 2

Definitioner av landskapselement i GAEC 8

Grundvillkorselement	Definition
Solitärträd	<p>Enstaka fristående lövträd helt omgivet av åkermark. Trädet ska ha en kronvidd om minst 5 meter. Avstånd till fältkant ska vara minst 10 meter från stammen. Avstånd till närmaste grundvillkorselement ska vara minst 10 m från stammen till elementet.</p> <p>Två eller flera stammar som växer intill varandra på en yta mindre än 1 m² räknas som ett träd.</p>
Småvatten	<p>Mindre vattensamling helt omgiven av åkermark. Småvattnet är anlagt, alternativt utgörs av en naturlig vattensänka. Arealen ska vara mindre än 0,10 hektar (1000 m²). Småvattnet ska ständigt hålla ytvatten eller fuktig markyta. Omgivande slänt från åkern inkluderas i arealen.</p>
Öppet dike	<p>Öppet, i huvudsak anlagt dike för dränering av åkermark beläget i åkermark eller mellan angränsande åkermarksblock. För att åkermarksblocken ska räknas som angränsande ska avståndet från dikets mittlinje i snitt vara maximalt 5 meter till vardera åkerkanten. Diken där vattenspegeln överstiger 6 meters bredd ska inte ses som stödberättigande areal. Diket ska i sin helhet vara minst 0,5 meter brett i snitt, mätt vid släntkanten och minst 0,3 meter djupt i snitt.</p>
Stenmur	<p>Muren är ursprungligen upplagd med huvudsakligen flera skikt sten och belägen i åkermark eller mellan angränsande åkermarksblock. För att åkermarksblocken ska räknas som angränsande ska avståndet från stenmurens mittlinje i snitt vara maximalt 5 meter till vardera åkerkanten.</p>
Skydd av fåglar	Definition
Häck	<p>Minst 5 meter lång, tätt växande rad med flera buskar eller träd som är förgrenade från marknivå; vanligen för att utgöra ett skydd eller avgränsa ett område eller markstycke.</p>

Bilaga 3

Definitioner av värdefulla landskapselement

Utöver vad som för varje enskilt värdefullt landskapselement redovisas nedan gäller även att de till väsentlig del ska ha tillkommit före den storskaliga mekaniseringen av jordbruket, d.v.s. före 1940.

Värdefullt landskapselement	Definition
Allé	Anläggning av minst 5 träd ursprungligen planterade längs en väg. Anläggningen kan vara enkel eller dubbelsidig. I en allé ingår de träd som planterats i restaureringssyfte efter det att åtagandet ingåtts.
Brunn, källa	Brunn eller vattenkälla, eventuellt med ursprunglig konstruktion av trä eller sten.
Byggnadsgrund	Byggnadsgrund eller byggnad utan fungerande tak som hör samman med tidigare markanvändning/hushållning. Grunden består av en eller flera tydliga grund- eller hörnstenar samt eventuellt spismursröse. Marken innanför grundens ytterväggar inkluderas. Vid bedömning av pro rata får byggnadsgrunden vara högst 200 kvadratmeter stor.
Fornlämnings-lokal	Fasta fornlämnings-objekt ovan jord, enligt Kulturmiljölagen (1988:950), med kringliggande skydds- eller fornlämningsområde.
Fägata	Drivningsväg för boskap mellan gården eller byn och betesmarken, omgiven av stenmurar eller trägårdsgårdar.
Gårdsgård av trä	Gårdsgård uppförd i syfte att hägna in eller stänga ute boskap. Hägnaden är uppförd i traditionell konstruktion av trä till exempel bestående av störrar, gärdsel/slanor och hank, vidja eller ståltråd.
Hamlat träd	Träd präglad av kontinuerlig lövtäkt eller möjligt att återuppta i hamling. Som ett hamlat träd räknas även de träd som planterats i restaureringssyfte efter det att du har ingått ett åtagande.
Odlingsröse, stentipp	Odlingssten samlad i rösen eller tippar.
Stenmur	Murarna är uppförda i syfte att hägna in eller stänga ute boskap eller att avgränsa brukningsenheter. Muren är ursprungligen upplagd med huvudsakligen flera skikt sten.
Öppet dike	Öppet, i huvudsak anlagt, dike för dränering. Diket ska vara vattenförande någon del av året.
Överloppsbyggnad	Byggnad som hör samman med tidigare markanvändning eller hushållning. Byggnaden ska ha ett fungerande permanent tak och i övrigt autentiskt utseende på utsidan. Byggnader som används för boende eller som är viktig för företags produktion räknas inte som en överloppsbyggnad.

SJVFS: 2022:28

Bilaga 4

Natur- och kulturvärden som kan utgöra särskilda värden

Signalarter

Signalarter	
Aruner	Majviva
Axveronika	Myrlilja
Backnejlika	Nattviol
Backruta/nordruta	Ormrot
Backtimjan	Pillerstarr
Bergskrabba	Praktbrunört
Blåsuga	Prästkrage
Blodrot	Pulsatillor (backsippa, fältsippa, mosippa, nipsippa)
Bockrot	Rödkämpar
Borsttåg	Sankt Pers nycklar
Borsttåtel	Skallror
Bredgentiana (fältgentiana, samt underarterna kust- och sätergentiana)	Slätterblomma
Brudborste	Slätterfibbla
Brudbröd	Slättergubbe
Brudsporre	Smultronklöver
Darrgräs	Smörboll
Fetknoppar	Solvändor
Fjällgröe	Sommarfibbla
Fjällskära	Spåttistel
Fjälltimotej	Stagg
Fläcknycklar	Stenmåra
Granspira	Stor blåklocka
Gulkämpar	Strandrödtoppa
Gullviva	Svinrot
Gulmåra	Torta
Gökblomster	Trift
Havssälting	Vildlin
Hirsstarr	Ängs- och kärrbräsma
Jungfrulinväxter	Ängsfryle/blek-/svartfryle
Kattfot	Ängshavre
Klasefibbla	Ängsnycklar
Klockljung	Ängsskära
Knägräs	Ängsstarr
Kärrspira/nordspira	Ängsvädd
Kärrsälting	Ögontröster

Hävdgynnade gräsmarksnaturtyper

Kod	Naturtyp	Vägledning	Kan vara aktuell för gräsfattig mark
1330	Salta strandängar	Salta strandängar	
1630	Strandängar vid Östersjön	Strandängar vid Östersjön	
2320	Rissandhedar	Rissandhedar	X
2330	Grässandhedar	Grässandhedar	X
4010	Fukthedar	Fukthedar	
4030	Torra hedar	Torra hedar	X
5130	Enbuskmarker	Enbuskmarker	
6110	Basiska berghällar	Basiska berghällar	
6120	Sandstäpp	Sandstäpp	
6210	Kalkgräsmarker	Kalkgräsmarker	
6230	Stagggräsmarker	Stagggräsmarker	
6270	Silikatgräsmarker	Silikatgräsmarker	
6280	Alvar	Alvar	
6410	Fuktängar	Fuktängar	
6430	Högörtängar	Högörtängar	
6510	Slätterängar i låglandet	Slätterängar i låglandet	
6520	Höglänta slätterängar	Höglänta slätterängar	
6530	Lövängar	Lövängar	X
7230	Rikkärr	Rikkärr	X
8230	Hällmarkstorräng	Hällmarkstorräng	
8240	Karsthällmarker	Karsthällmarker	
9070	Trädklädd betesmark	Trädklädd betesmark	X

Hävdgynnade arter i artskyddsförordningens bilaga 1, markerade som B eller N (gräsfattig mark)

Uttag från Artdatabankens artfakta. Arter som förekommer i Sverige där jordbrukslandskap har stor betydelse som livsmiljö. Vidare bedöms arterna vara hävdgynnade och kan förekomma på gräsfattiga marker, men även på andra typer av marker.

Svenskt namn	Kategori i rödlistan 2020 ²	Direktiv
Apollofjäril	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Avarönn	CR	livsmiljödirektivet bilaga 2+4
Barbastell	NT	livsmiljödirektivet bilaga 2+4
Bechsteins fladdermus	EN	livsmiljödirektivet bilaga 2+4
Brun gräsfjäril	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Brunlångöra	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Buskmus	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Buskskvätta	NT	fågeldirektivet
Busksångare	NT	fågeldirektivet
Dammfladdermus	NT	livsmiljödirektivet bilaga 2+4
Dvärgpipistrell	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Dårgräsfjäril	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Fransfladdermus	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Fältpiplärka	EN	fågeldirektivet
Gråskimlig fladdermus	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Göktyta	LC	fågeldirektivet
Hasselmus	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Hasselsnok	VU	livsmiljödirektivet bilaga 4
Hällebräcka	VU	livsmiljödirektivet bilaga 2+4
Hämpling	LC	fågeldirektivet
Höksångare	VU	fågeldirektivet
Klockgroda	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Kärrsångare	LC	fågeldirektivet
Ljungpipare	LC	fågeldirektivet
Läderbagge	VU	livsmiljödirektivet bilaga 2+4
Lökgroda	VU	livsmiljödirektivet bilaga 4
Lövgroda	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Mindre brunfladdermus	VU	livsmiljödirektivet bilaga 4
Mnemosynefjäril	EN	livsmiljödirektivet bilaga 4
Mustaschfladdermus	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Nordfladdermus	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Nymffladdermus	EN	livsmiljödirektivet bilaga 4
Ortolansparv	CR	fågeldirektivet
Rosenfink	NT	fågeldirektivet
Rödspov	EN	fågeldirektivet
Sandödlä	VU	livsmiljödirektivet bilaga 4
Stenknäck	LC	fågeldirektivet
Stenskvätta	LC	fågeldirektivet
Storspov	EN	fågeldirektivet
Strandpadda	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Större brunfladdermus	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4

² LC = livskraftig, NT = nära hotad, VU = sårbar, EN = starkt hotad, CR = akut hotad, RE = nationellt utdöd

Svenskt namn	Kategori i rödlistan 2020 ²	Direktiv
Större ekbock	CR	livsmiljödirektivet bilaga 4
Svartfläckig blåvinge	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Svarthakad buskskvätta	VU	fågeldirektivet
Sydfladdermus	NT	livsmiljödirektivet bilaga 4
Sydpipistrell	VU	livsmiljödirektivet bilaga 4
Sånglärka	LC	fågeldirektivet
Tajgafladdermus	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Tofsvipa	VU	fågeldirektivet
Trollpipistrell	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Törnskata	LC	fågeldirektivet
Vattenfladdermus	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Violett guldvinge	EN	livsmiljödirektivet bilaga 4
Åkergroda	LC	livsmiljödirektivet bilaga 4
Ängshök	EN	fågeldirektivet
Ängspiälärka	LC	fågeldirektivet

Hävdgynnade nyckelbiotoper etc. (gräsfattig mark)

Skogsstyrelsen har ett antal nyckelbiotopstyper som utmärker sig genom att alltid vara hävdformade. Hittar man en nyckelbiotop som klassats som en av dessa biotopstyper kan man rimligen också vara säker på att detta är en hävdformad biotop med hävdberoende värden. Objekt med naturvärden heter samma sak som nyckelbiotoperna, skillnaden är att nyckelbiotoper har högre värden. (Skogsstyrelsen).

Nyckelbiotop och objekt med naturvärde finns i Skogsstyrelsens karttjänst Skogens pärlor. Skogsstyrelsen registrerar inte längre nyckelbiotoper eller objekt med naturvärden. Det finns fler nyckelbiotoper och objekt med naturvärden än de som är med i Skogens pärlor eftersom inte alla är registrerade. Se bilaga 4

Det kan finnas andra nyckelbiotoper och objekt med naturvärde som kan ha hävdgynnade värden, men dessa nämns inte här.

Hävdformade biotoper	Beskrivning
Fuktig ängsmark	Fuktig till blöt, mer eller mindre träd- och buskbevuxen ängsmark, insprängd i skog eller i anslutning till skog, som visar tydliga tecken på hävd genom bete eller slätter.
Hagmark	Naturbetesmark insprängd i skogslandskapet eller i anslutning till skogsmark. Mindre än 30 procent kronslutning, glest bestånd, flerskiktat. Hävdas idag genom bete eller så ska betespåverkan vara relativt färsk.
Hassellund	Lund dominerad av hassel med inslag av äldre hasselbuketter.
Lövskogslund	Mer eller mindre igenväxt löväng, träd- och buskbärande slätteräng, som innehåller hamlade träd och enstaka grova lövträd.
Löväng	En träd- och buskbärande slätteräng där hävden pågår eller har pågått fram till mitten av 1970-talet.

Hävdformade biotoper	Beskrivning
Betad skog	Betespräglade områden med äldre, extensivt nyttjade barr- och blandskogs bestånd.
Lövträdsrika skogsbryn	Ett lövträdsrikt bryn som vetter mot åker eller annan öppen mark (ej vatten).